

İLKÖĞRETİM TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ DİNLEME/İZLEME METİNLERİNİN SÖZ VARLIĞI BAKIMINDAN İNCELENMESİ¹

AN EXAMINATION OF LISTENING/WATCHING TEXTS IN PRIMARY SCHOOL TURKISH TEXTS IN TERMS OF VOCABULARY

Hüseyin SAYIN²

Yusuf DOĞAN³

Başvuru Tarihi: 14.08.2022 Yayına Kabul Tarihi: 09.12.2023 DOI: 10.21764/maeuefd.1161947

(Araştırma Makalesi)

Özet: Söz varlığı araştırmaları, bir dilin belirli dönemlerine veya yazılı metinlerine ait durum analizlerinin yapılmasına imkân sağlayabilmektedir. Bir durum analizi ile alana katkı sunmayı amaçlayan bu araştırmada, Türkçe derslerinde ilköğretim öğrencilerinin dinleme/izleme metinleri yoluyla ne kadar söz varlığı unsuruyla karşılaştığını sınıf düzeylerine göre karşılaştırmalı olarak tespit etmek amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemiyle iç içe geçmiş çoklu durum deseninde yürütülmüş olan bu araştırmada 2018-2019 eğitim öğretim yılında ilköğretim birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar işlenen bütün dinleme/izleme metinlerine ait veriler doküman incelemesi yoluyla çözümlenmiş ve içerik analizleri ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ilköğretim öğrencilerinin, Türkçe dersinde işlenen dinleme/izleme metinleri yoluyla 5.622'si birbirinden farklı olmak üzere toplam 30.778 söz varlığı ögesi ile karşılaştığı anlaşılmıştır. Bu söz varlığı unsurlarından 750'si deyim, 229'u ikileme, 4'ü atasözü, 1327'si ayrı yazılan birleşik kelime, 182'si kalıp söz, 1404'ü özel isim ve 479'u sayısal ifade olarak tespit edilmiştir. İncelenen 76 dinleme/izleme metninin büyük çoğunluğunda (73 metin) atasözlerinin hiç yer almaması dikkat çekici bir bulgu olarak kaydedilmiştir. İncelenen veriler bir bütün olarak değerlendirildiğinde dinleme/izleme metinlerinin söz varlığı ve sözcük çeşitliliği oranlarında alt sınıflardan üst sınıflara doğru orantısız veya kademeli bir artışın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Söz varlığı, kelime sıklığı, derlem, Türkçe ders kitapları, dinleme/izleme metinleri

Abstract: Vocabulary studies can enable situation analysis of certain periods of a language or texts. In this research, it is aimed to determine how much vocabulary elements primary school students encounter through listening/watching texts in Turkish lessons, comparatively according to grade levels. In this research, which was carried out in a multi-case qualitative study, the data of all listening/watching texts processed from the first grade to the eighth grade in the 2018-2019 academic year were analyzed through document analysis and evaluated with content analysis. As a result of the research, it was understood that in the 2018-2019 academic year, primary school students encountered a total of 30,778 vocabulary elements, 5,622 of which were different from each other, through listening/watching texts in Turkish lessons. Of the 30,778 vocabulary elements, 750 idioms, 229 reduplications, 4 proverbs, 1327 separately written compound words, 182 fixed expressions, 1404 proper nouns and 479 numerical expressions. It was noted as a remarkable finding that Proverbs were not found in 73 of the 76 texts examined. When the analyzed data are evaluated as a whole, it was concluded that there was no proportional or gradual increase in the vocabulary and word variety ratios of the listening/watching texts from the lower classes to the upper classes.

Keywords: Vocabulary, word frequency, corpus, Turkish textbooks, listening/watching texts

¹ Bu çalışma, ikinci yazarın danışmanlığında yürütülen ve birinci yazar tarafından hazırlanan "İlköğretim Öğrencilerinin Ders Kitapları Aracılığıyla Karşılaştığı Söz Varlığı Unsurları" başlıklı doktora tezinin verilerinin bir kısmından yararlanılarak oluşturulmuştur.

² Türkçe Öğretmeni, hsynsyn7@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6857-8368

³ Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, ydogan@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8384-9808

Giriş

Dil; insanın iletişim ihtiyacından doğan bir yeti, Aksan'a (2016) göre düşünülünü aktarma ve oluşturma dizgesi, Saussure'e (1959) göre fikirleri ifade eden bir işaretler sistemidir. Dil aynı zamanda, bir milletin sahip olduğu en büyük miras ve en zengin donanım (Demir, 2016), kendisine ait söz varlığı unsurlarının toplamından oluşan, sürekli değişen ve gelişen canlı bir varlıktır. Dilin bu özelliği, onu kullananların ürettiği zamanla güncellediği ve geliştirdiği yapı birimlerinin varlığı ile mümkün olabilmektedir.

Dilin anlam bakımından en küçük yapı birimlerini kelimeler oluşturur. Bireyin düşünce gücünün hangi sınırlara dayandırılacağı ve bu gücü nasıl geliştirilebileceği hususunu, kullandığı kelimelerle ölçmek mümkündür (Çıplak, 2005). Dünyada konuşulan bütün dillerde yer alan birbirinden farklı yaklaşık 50 ses arasından her dil; kendine özgü bir dizge oluşturmakta, bu seslerden yüzlerce hatta binlerce sözcük türetilmekte, belli sayıdaki ekler ve söz dizimi kurallarıyla sayısız yeni yapılar elde edebilmektedir (Aksan, 2016). Toplumunu oluşturan bireyler, kullandığı dilin bu yapı birimleriyle düşünce dünyasını oluşturur ve yine bu birimleri kullanarak karşısındakilerle iletişim kurmaya çalışır. Bu sebeple insanların etkili bir yolla kendilerini ifade edebilmeleri, bir ölçüde onların kelime hazinelerinin genişliğine de bağlıdır.

Bir dilin söz varlığı; o dilin yapısını, kavram dünyasını ve onu kullanan insanların kültürünü yansıtırken kuralları ve sistematığı hakkında da bize önemli bilgiler verebilir. Sesler birleşerek heceleri, heceler birleşerek bir dilin anlamlı en küçük yapı birimi olan sözcükleri oluşturur. Sözcükler birleşince söz öbeklerini veya cümleleri, cümleler birleşince ise metinleri oluşturur. Dil kullanıcıları, amacına ve bağlamına uygun bir şekilde bu yapılardan faydalanarak iletişim kurar. İşte söz varlığı tüm bu söz dizimlerini oluşturan ve bu söz dizimleri sonucunda oluşan söz öbeklerinin kullanımlarını kapsayan bütüncül ve geniş bir olgudur. Aksan (2015) söz varlığı denince yalnızca o dilin sözcüklerini değil aynı zamanda deyim, kalıp söz, terim ve atasözü gibi maddi ve manevi kültürün yansıtıcılarını, toplumun kavramlar dünyasını ve dünya görüşünü de anlamak lazım geldiğini ifade ederek söz varlığının kapsayıcı ve bütüncül yanına işaret etmiştir. Demir (2016, s. 146) ise "Bir dilin söz varlığı, sözlüklerde madde başı olarak ele alınan kelime ve sözlerden ibaret değildir." diyerek dili meydana getiren bütün unsurların (sözlükte yer almayan sözler, deyimler, atasözleri, ikilemeler, farklı yapılardaki birleşik kelimeler, argo, jargon vb.) birlikte değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bireyin erken yaşlarda ailesinden, çevresinden ve eğitim ortamlarından edindiği söz varlığı unsurlarının zengin olması etkili bir ana dili edinimi için oldukça büyük bir önem arz etmektedir. Yapılan araştırmalar sosyoekonomik düzey fark etmeksizin çocukların erken dil ortamının (özellikle de ilk üç yaşına kadar maruz kalınan sözlü iletişimin), onların kelime dağarcığına daha da ötesi zihin gelişimlerine doğrudan ve büyük bir oranda etki ettiğini göstermiştir (Fernald, 2010; Suskind, 2020, s. 58-93; Weisleder ve Fernald, 2013). Doğan, (2013, s. 9) bebeklik döneminde anne ve babaların; bebeklerine kolaylık olması için pek çok varlık adını tek bir kelimeyle ifade ettiğini ve bu durumu, bebeklerinin farklı kelimeler kullanıldığında bunları anlayamayacağı varsayımından hareketle yaptıklarını belirtmektedir. Ona göre bebek ve çocuklar ne kadar çok farklı sesle karşı karşıya gelirlerse beyin ve dil gelişimi o derece hızlı olacağından anne ve baba tarafından her varlığın, durumun ve olayın adının farklı ve ayrı sözcüklerle ifade edilmesi bebeğin dil gelişimi için önem arz etmektedir.

Okul çağına kadar sağlıklı bireylerin sahip olduğu tek anlama becerisi olan dinleme/izleme, bireyin kelime dağarcığının oluşmasında ve zenginleşmesinde çok önemli bir rol oynar (Gökçe, 2020, s. 107). Bebekler ve çocuklar ilk sözcüklerini ve bu sözcüklere yüklenen anlamları bu dil becerisi sayesinde öğrenir. Aynı zamanda bu beceri kişinin pasif söz dağarcığını da oluşturan ilk ve en önemli beceri olarak değerlendirilebilir. Örgün eğitim süreci ile birlikte çocuklar, okul ortamındaki faaliyetler çerçevesinde dinleme/izleme becerisini kullanarak söz varlığını zenginleştirmeye devam ederler. Bu sebeple çocukların dinleme/izleme yoluyla edindikleri söz varlığı unsurlarını araştırmak bireylerdeki dil gelişiminin ipuçlarını bulmak ve bir dilin söz varlığı hakkında bilgi sahibi olabilmek için oldukça önemlidir.

Yurt dışında yapılan ilk söz varlığı tespit çalışmaları (Kaeding, 1898; Elridge, 1911; Thorndike, 1921) Türkiye'deki çalışmalardan daha önce başlasa da, ülkemizde de bu alanda hatırı sayılır bir oranda çalışma (Aksoy, 1936; Aksu ve Adalı, 2018; Baş, 2006; Çolakoğlu, 2021; Göz, 2020; Harit, 1971; Karadağ, 2005; Kurudayıoğlu, 2005; Ölker, 2011; Özön, 1954; Özön, 1962; Pierce, 1960; Pilav, 2008; Temur, 2006; Uluçay, 2016; Yıldırım Bilgen, 2017) yapıldığı görülmektedir. Söz varlığı hakkında yurt içinde ve yurt dışında yapılan ilgili araştırmalara bakıldığında çalışmaların çoğunluğunun ders kitaplarında veya edebiyat ürünlerinde yer alan söz varlığı unsurlarının tespitine yönelik olduğu, ikinci sırayı söz varlığı unsurlarının öğretimine yönelik strateji, yöntem ve tekniklerin denendiği deneysel araştırmaların aldığı görülmektedir. Söz varlığı unsurlarının

öğretimine yönelik deneysel çalışmaların yabancı dil öğretimine göre ana dili öğretiminde daha az olduğu tespit edilmiştir. Yapılan söz varlığı araştırmalarının çoğu yazılı metinler üzerinden yapılan durum analizine yöneliktir. Esgin (2016) Türkiye’deki durumun aksine Batılı araştırmacıların daha çok söz varlığının edinilmesine dair problemlere odaklandıklarını ve bu problemleri aşabilmek için geliştirilebilecek yeni model arayışlarına yöneldiklerini belirtmiştir. Baş ve Karadağ (2012) ise Türkiye’de gerçekleştirilen söz varlığı araştırmalarının, nicel açıdan az olmaları dışında, ortak bir yöntemle sahip olmadıkları için sonuçlarının karşılaştırılmasında büyük sorunlar olduğunu ifade etmişlerdir.

Türkiye’de söz varlığı unsurlarının öğretiminde pek çok sorun bulunmaktadır. Öğrencilerin söz varlığını geliştirmek, Cumhuriyet’in ilanından günümüze Türkçe dersi öğretim programlarının (1929, 1981, 2006, 2009, 2015, 2018 ve 2019) temel amaçlarından biri olsa da bu amaçları gerçekleştirmeye yönelik ölçülebilir ve uygulanabilir herhangi bir hedef düzey belirtilmemiştir. Zorunlu eğitim sürecinde söz varlığı öğretiminde bir planlamanın ve sistemin olmayışı çeşitli araştırmacılar (Baş, 2010; Bilgen, 1992; Çolakoğlu, 2021; Demir, 2016; Dolunay, 2012; İnce, 2006; Karadağ, 2019; Karatay, 2007; Kurudayıoğlu, 2005; Kurudayıoğlu ve Soysal, 2016a, 2016b; Tağa, 2016) tarafından da dile getirilmiştir. Ülkemizde henüz ilk ve orta öğretim sürecinde ana dilinde öğretilmesi konusunda fikir birliğine varılan ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğretim planlamalarında yer alması gereken hedef söz varlığı unsurları dahi belirlenemediğinden, bu alanda yapılan hatırı sayılır araştırmaya rağmen söz varlığı öğretimine yönelik çalışmalarının henüz yeterli düzeye ulaşmadığı söylenebilir. Türkçe dersi başta olmak üzere zorunlu derslerde öğrencilere öğretilecek hedef kelime listelerinin oluşturulmaması (Karadağ, 2019; Kurudayıoğlu ve Soysal, 2016a, 2016b; Tağa, 2016), ders kitaplarında yer alacak metinlerin seçiminde söz varlığına yönelik ölçüt ve önerilerin bulunmaması (Aslan, 2013), metinlerin söz varlığı özellikleriyle ilgili ön çalışmaların yapılmaması (Tolğay, 2011), araştırmalarca da dile getirilen problemlerdendir.

Çocukların örgün eğitim sürecine başlamasıyla birlikte pek çok dersin içeriği ve terminolojisinin öğrencilerin söz varlığını doğrudan etkilediği bilinmektedir. Ders kitapları, öğrencileri söz varlığı bakımından önemli ölçüde etkileyen kaynaklardan biridir. Öğrencilerin ders kitaplarında karşılaştığı söz varlığı unsurları; dersin terminolojisi, öğrencinin yaşı, bedensel ve zihinsel gelişimi bakımından değişkenlik gösterse de aynı dersi alan öğrencilerin ortak bir kavram dünyasının oluşmasına da öncülük etmektedir. Bu kritik önem karşısında ders kitaplarının hazırlanmasında

dikkat edilecek ilke ve kuralların, özellikle söz varlığı açısından yetersiz olduğu görülmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 14 Ekim 2021 tarihinde 31628 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan “Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği”nde; öğretmen kılavuz kitapları bahsinde “*İşlenişin sonunda, gerekli görülen kavramlarla ilgili sözlük ve kaynakça bulunur.*” ifadesinin dışında söz varlığına dair herhangi bir nitelik, yöntem veya ölçüt belirtilmemiştir (MEB, 2021). Bu nedenle ders kitaplarının öğrencilerin yaşları, ilgileri, ilgili dersin ve öğrenim gördükleri eğitim kurumlarının amaçları doğrultusunda söz varlığı bakımından yeniden ele alınmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Türkiye’de ders kitaplarının söz varlığı açısından durumunu tespit eden çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Karadağ (2005) ve Kurudayıoğlu (2005) öğrenciler tarafından yaygın olarak kullanılan kelimelerin en az yarısının ders kitaplarında bulunmadığını tespit etmişlerdir. Yılmaz ve Doğan (2014, s. 286-287) ise ders kitaplarındaki metinlerde kimi zaman öğrencilerin sıklıkla anlamını bilmediği hâlde kitaptaki söz varlığı ile ilgili çalışmalarda ele alınmayan kelimelerin olduğunu tespit etmişlerdir. Söz konusu araştırmada, öğrencilerin anlamını sıklıkla bilmediği kelimelerin yaklaşık %60’ının ders kitabındaki kelime çalışmalarında yer almadığı belirlenmiştir.

Ders kitaplarında doğrudan bulunmayan fakat farklı dil becerilerine yönelik çeşitli ortamlarda öğrencilere sunulan metinler de öğrencilerin söz varlığını etkileyen kaynaklardır. Dinleme/izleme metinleri bu kaynaklardan biridir ve Türkçe derslerinde yazılı metinlerin yanı sıra dinleme/izleme becerisinin gelişimine yönelik metinler de işlenmektedir. Diğer sınıf seviyelerine göre, ilk okuma ve yazma sürecinde dinleme/izleme metinlerine çokça yer verilse de sonraki sınıf seviyelerinde bu türden metinler her temada bir adet ile sınırlandırılmaktadır. Dinleme/izleme metni ölçütlerindeki belirsizlikler ve boşluklar sebebiyle bu metinlerin seçimi; ders kitabı yazarlarının kişisel ve mesleki deneyimlerine, tercih, tahmin, ilgi ve varsayımlarına dayalı olarak yapılmaktadır (Karagöl ve Tarakçı, 2019; Kurudayıoğlu ve Soysal, 2016a; Tolğay, 2011; Yılmaz ve Doğan, 2014). Bu durum söz konusu metinlerin içeriklerinin ve söz varlıklarının tespit edilmesi, çözümlenmesi ve analiz edilmesi ihtiyacını da ortaya çıkarmaktadır. Doğan (2013), dinleme/izleme metinlerinde; cümlelerin uzunluğu, anlamı bilinmeyen kelimelerin sayısı, verilecek mesajların açıklığı gibi niteliklerin yanı sıra öğrencilerin seviyelerinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamıştır.

Türkçe başta olmak üzere özellikle de ilköğretim ve ortaokul sürecinde zorunlu dersler kapsamında okutulan diğer ders kitaplarındaki söz varlığı ile ilgili problemler, ilköğretim öğrencilerine ve ders kitaplarına ait söz varlıklarının bütün detaylarıyla ortaya çıkarılmasına yönelik çalışmaların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Özellikle yazılı metinlerde yer almayan ama öğrencilerin sözlü iletişim becerilerine yönelik olarak sunulan eğitim materyallerinin söz varlığı açısından incelenmesinin, yazılı metinlerde yer alan söz varlığı unsurlarının incelenmesinden daha zor olduğu bilinmektedir. Bu nedenle dinleme/izleme metinlerinin incelenmesiyle ilköğretim sürecine yönelik olarak gerçekleştirilen durum analizleri bu alanda yapılacak planlamalar için çeşitli ipuçları sağlayabilir.

Söz varlığı alanındaki problemlerden hareketle yola çıkılan bu çalışmada ilköğretim sürecinde dinleme/izleme becerisine yönelik hazırlanan metinlerin söz varlığı durumunu tespit etmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda “İlköğretim Türkçe dersi dinleme/izleme metinlerindeki söz varlığı unsurlarının ve oranlarının sınıf seviyelerine göre durumu nasıldır?” sorusuna, söz varlığı alanındaki problemlerin çözümüne bir katkı sunabilmek amacıyla cevap aranmıştır. Araştırmanın ana amacı doğrultusunda şu alt problemlere yer verilmiştir:

1. İlköğretim Türkçe dersi dinleme/izleme metinlerindeki toplam söz varlığı oranının ve birbirinden farklı söz varlığı unsurlarının sınıf seviyelerine göre dağılımı nasıldır?
2. İlköğretim Türkçe dersi dinleme/izleme metinlerindeki birbirinden farklı söz varlığı unsurlarının metin bütünlüğüne oranları nedir?
3. İlköğretim Türkçe dersi dinleme/izleme metinlerindeki sözcük çeşitliliğinin sınıf seviyelerine göre dağılımı nasıldır?
4. İlköğretim Türkçe dersi dinleme/izleme metinlerinde; *atasözü*, *deyim*, *ikileme*, *kalıp söz*, *özel isim*, *ayrı yazılan birleşik kelime* ve *sayısal ifade* gibi söz varlığı unsurları sınıf seviyelerine göre nasıl dağılım göstermektedir?

Yöntem

Nitel araştırma yöntemi kapsamında iç içe geçmiş çoklu durum deseninde yürütülmüş olan bu çalışmada veriler doküman incelemesi yoluyla çözümlenmiş ve içerik analizleri ile değerlendirilmiştir. Merriam (2013, s. 40-43), nitel durum/vaka çalışmalarının *belirlilik*,

betimsellik ve *sezgisellik* olmak üzere üç temel özelliğe sahip olduğunu ve bu yöntemin kullanıldığı çalışmaların tümevarımsal bir sorgulama stratejisi içerdiğini söyleyerek bu yöntemle son derece etkili betimsel sonuçların elde edilmesinin mümkün olduğunu belirtmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2013, s. 326-328) ise birden fazla durumun çalışıldığı iç içe geçmiş çoklu durum deseninde her durumun kendi içinde çeşitli alt birimlere ayrılarak çalışılabildiğini belirtir. Bu çalışmada bir yandan ilköğretim sürecinde dinleme/izleme metinlerindeki toplam ve birbirinden farklı söz varlığı unsurları tespit edilirken diğer yandan her sınıf seviyesine ve her dinleme/izleme metnine göre de detaylı veriler de elde edilmiştir.

İnceleme Nesneleri

2018-2019 eğitim öğretim yılının ilköğretim sürecinde (1-8. sınıflar) Türkçe derslerinde işlenen 76 dinleme/izleme metni araştırmanın inceleme nesnesini oluşturmaktadır. İnceleme nesnesinin elde edilmesinden önce Türkçe ders kitapları temin edilmiş ve inceleme kapsamında elde edilecek verilerin sınıf seviyelerine göre karşılaştırılabilmesi için her sınıf seviyesinden bir kitap, araştırmaya dâhil edilmiştir. Aynı sınıf seviyesinde birden fazla Türkçe ders kitabı olan sınıflarda (1, 3, 6 ve 7. sınıflar) MEB yayınlarına öncelik verilmiş, MEB yayını olmayan bir sınıf seviyesinde (2. sınıf) ise o eğitim-öğretim yılında okutulan özel bir yayınevine ait kitap inceleme nesnesi olarak belirlenmiştir. Kitaplar ile ilgili detaylı bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1*İnceleme Nesneleri (2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılı Türkçe Ders Kitapları)*

Ders Kitapları	Sınıf	Yayınevi Bilgisi	ISBN	TTKB Kabul Tarihi ve Karar Sayısı	Sayfa Sayısı	Dersteki Toplam Kitap	
İlk Okuma-Yazma	1	MEB	978-975-11-4685-4	28.05.2018	78	210	2
Türkçe 1	1	MEB	978-975-11-4682-3	28.05.2018	78	160	2
Türkçe 2	2	KOZA YAYIN A.Ş.	978-605-145-394-1	28.05.2018	78	319	1
Türkçe 3	3	MEB	978-975-11-4615-1	28.05.2018	78	297	2
Türkçe 4	4	MEB	978-975-11-4576-5	28.05.2018	78	267	1
Türkçe 5	5	MEB	978-975-11-4602-1	25.06.2018	12254648	256	1
Türkçe 6	6	MEB	978-975-11-4597-0	28.05.2018	78	290	2
Türkçe 7	7	MEB	978-975-11-4558-1	28.05.2018	78	266	3
Türkçe 8	8	MEB	978-975-11-4598-7	25.06.2018	12254648	253	1

Verilerin Analizi

Verilerin çözümlenmesi sürecinde öncelikle doküman incelemesi yoluyla dinleme/izleme metinleri söz varlığı havuzu oluşturulmuştur. Bu kapsamda 2018-2019 eğitim öğretim yılının ilköğretim kademesindeki (1-8. sınıf) Türkçe derslerinde işlenen dinleme/izleme metinleri (ses kaydı, video vb.) yazıya aktarılarak genel bir metin havuzu oluşturulmuştur. Metin havuzu oluşturulurken söz konusu metinlerle ilgili bazı unsurlar araştırma verisine dâhil edilmemiştir. Söz varlığı olarak değerlendirilmeyen metin unsurları şunlar olmuştur:

- Yazar veya eser adı gibi kaynak ve künye bilgileri
- Video olarak bulunan dinleme/izleme metinlerine ait genel ağ adresleri
- Metin içerisinde yer alan ama metne ait olmayan ifadeler (1. tahmin sorusu, 2. tahmin sorusu vb.)
- Metinlerin dışında kalan notlar (“Mümkünse metnin bayan tarafından seslendirilmesini istiyoruz.”, “Türkünün bitiminde “Söz ve Müzik: Özhan EREN” denilecektir.” vb.)
- Metinde iki boşluk arasında yer alan “(...)”, “...”, “-” gibi noktalama işaretleri
- Yabancı sözcüklerin yay araç içerisinde verilen okunuşları

- Ayrı yazılan ekler (mı/mi/mu/mü, ise, iken, imiş, idi)

Araştırma verisi oluşturma sürecinde yukarıdaki ölçütler göz önünde bulundurularak dinleme/izleme metinlerinde yapılan ayıklama sonucunda 1. sınıfta 58, 2. sınıfta 14, 3. sınıfta 27, 4. sınıfta 62, 5. sınıfta 55, 6. sınıfta 57, 7. sınıfta 33, 8. sınıfta ise 62 olmak üzere toplam 368 metin dışı unsur araştırma verisine dâhil edilmemiştir. Belirlenen ölçütler doğrultusunda yapılan ayıklama işleminin ardından araştırma ile ilgili söz varlığı havuzu oluşturulmuş ve bu söz varlığı havuzunda sözcüklerin cümle içerisinde veya bağlamda kullanıldığı biçimleri esas alınmıştır. Bazı sözcükler, bünyelerinde meydana gelen ses değişimleri düzeltilerek değerlendirilmeye alınmıştır. Örneğin bilgisayar yazılımı tarafından farklı sözcük olarak kabul edilen ben/bana, sen/sana gibi kökte değişime uğramış kelimeler, *de/da* bağlacının ünlü uyumundan kaynaklanan farklı biçimleri birleştirilmiş ve tek söz varlığı altında toplanmıştır. Kendisinden önceki kelimeyle birleşik olarak kullanılan *ile* edatı/bağlacı, seslendirme esnasında kelime ile bitişik okunduğu ve ayrı yazımdaki gibi vurgulanmadığı için ayrı bir söz varlığı unsuru olarak kabul edilmemiştir.

Metin havuzundaki verilerin çözümlenmesinde *TS Corpus* derlem programından ve *Turkish Data Depository* [Türkçe Dil Deposu (<https://tools.tdd.ai>)] yazılımından yararlanılmıştır. Akademik çalışmalar ve araştırmalar için ücretsiz bir program olan *TS Corpus*; Türkçe derlem oluşturmayı, doğal dil işleme (NLP) araçlarını geliştirmeyi ve dilsel veri setlerini derlemeyi amaçlayarak 2011 yılında başlatılmış bağımsız bir proje olup bu kapsamdaki ilk derlem, *TS Corpus* Versiyon 1 adıyla 2012'de yayımlanmıştır. Türkiye Açık Kaynak Platformu'nun temel projelerinden biri olan *Turkish Data Depository (TDD)* ise Türkçe doğal dil işleme ve bilişimsel dilbilim için veri kümeleri, dil modelleri, derlemler ve doğal dil işleme araçları gibi veri kaynaklarının ve yazılımların paylaşıldığı bir platformdur.

Verilerin sınıflandırılarak karşılaştırılabilmesi için her metin ve sınıf seviyesi ayrı ayrı etiketlenerek metin havuzuna dâhil edilmiştir. Elde edilen veriler *Turkish Data Depository* yazılımının arayüzünde çözümlenerek çeşitli söz varlığı varyasyonlarında sınıflandırılmıştır. Metinler öncelikle büyük küçük harflere duyarlı bir yazılım yoluyla (<https://tools.tdd.ai/freq>) sıklık açısından işlenmiştir. Ardından metin, noktalama işaretleri, soru ekleri ve metin dışı unsurlardan ayıklanarak ham kelime havuzu oluşturulmuştur.

Verilerin çözümlenmesinde öncelikle biçim birim dikkate alınmış ve aralarında boşluk bulunan her birim bir kelime olarak sayılarak kelimeler metinlerde geçtiği biçimleriyle toplam ve birbirinden farklı (benzersiz) söz varlığı açısından tespit edilmiştir. Bu aşamadaki toplam söz varlığı bütün kelimelerin metinde geçtiği biçimleriyle ve bütün sıklık oranlarıyla hesaplandığı bir orandır. Söz gelimi “*kitap*” sözcüğü metinde 3 farklı çekim eki alarak 7 kez yer alıyorsa bu aşamada 7 birim olarak hesaplanmıştır. Bu aşamadaki benzersiz söz varlığı ise kelimelerin metinde geçtiği biçimlerini esas alarak birbirinden farklı olan bütün biçimlerin oranını vermektedir. Bu ölçüt düzeyinde, aynı kök veya gövde tabanına sahip fakat farklı çekim ekleri alan sözcükler de benzersiz bir birim olarak değerlendirilmektedir. Örneğin “*kitap*” kelimesi “*kitaplar*” biçiminde 2 kez, “*kitabına*” biçiminde 1 kez, “*kitaplarımı*” biçiminde 4 kez geçiyorsa bu aşamadaki benzersiz söz varlığı bu kelimeyi 3 farklı birim olarak hesaplamaktadır.

Sonraki aşamada söz varlığı unsurları içerdiği anlamlara ve cümle içindeki görevlerine göre tekrar incelenmiştir. Bu aşamada “ngram” (<https://tools.tdd.ai/ngram>) yazılımı yoluyla iki veya daha fazla sözcükten oluşan fakat anlamsal olarak birleşik bir yapıya sahip olan birimler (*ikileme, deyim, ayrı yazılan birleşik kelime, kalıp söz vb.*) metin içindeki bağlamı dikkate alınarak tespit edilmiştir. Ayrı yazılsa da anlamsal olarak tek bir varlık, durum veya olayı belirten bu çoklu birimler tek bir söz varlığı unsuru olarak kabul edilmiş ve metinlerin söz varlığı sayısı bu yapılandırma esasına göre yeniden hesaplanmıştır. Söz gelimi “*kitabına*” kelimesi ile hemen sonrasında gelen “*uydurmak*” kelimesi iki ayrı birim olarak değil “*kitabına uydurmak*” deyim etiketi ile bir birim olarak değerlendirilmiş ve “*kitap*” kelimesinin diğer müstakil kullanımları bu deyimden bağımsız birimler olarak değerlendirilmiştir. Örneğin metin havuzunda 3 farklı çekim eki alarak 7 kez geçen ve biri deyim içinde kullanılan “*kitap*” kelimesi bu aşamada 6 birim olarak hesaplanmış, “*kitabına uydurmak*” deyimi ise ayrı bir söz varlığı unsuru olarak değerlendirmeye alınmıştır. Anlam esas alınarak yeniden değerlendirilen bütün söz varlığı unsurları sonraki aşamada çekim eklerinden arındırılarak isim veya fiil tabanı (kök veya gövde) biçimlerine getirilmiştir.

Son aşamada söz varlığı unsurlarının metinlere, sınıf seviyelerine ve bir bütün olarak ilköğretim sürecine göre incelenmesi ve bütün verilerin birbiriyle karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda tekrarlı söz varlığı unsurları bir metin içinde, aynı sınıf seviyesinde ve genel olarak ilköğretim sürecinde değişkenlik göstereceğinden üç farklı söz varlığı havuzu oluşturulmuştur. Bütün söz varlığı unsurlarının sıklık durumları bu üç havuz içerisinde ayrı ayrı hesaplanmıştır. Söz

varlığı durumunun metin türleri ile ilişkilendirilmesinde inceleme nesnelelerini kapsayan ilgili müfredat doğrultusunda üç metin türü (*öyküleyici metin, bilgilendirici metin, şiir*) esas alınmıştır. Bulgularda yer alan tablolardaki kısaltmalar ise şöyledir:

ÖM: öyküleyici metin

BM: bilgilendirici metin

Ş: şiir

B: benzersiz

T: toplam

KHK: kelime hazinesi katsayısı

AYBK: ayrı yazılan birleşik kelime

Bulgular

2018-2019 eğitim öğretim yılının ilköğretim süresinde (1. sınıftan 8. sınıfın sonuna kadar) Türkçe derslerinde işlenen dinleme/izleme metinlerinde 5.622'si birbirinden farklı olmak üzere toplamda 30.778 söz varlığı unsuru tespit edilmiştir. Öğrencilerin ilköğretim sürecinde 76 dinleme/izleme metni aracılığıyla karşılaştığı söz varlığı unsurlarına ait detaylı veriler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2

Türkçe derslerinde işlenen dinleme/izleme metinleri toplam söz varlığı oranları

Söz Varlığı Unsurları	Çeşit	%	Toplam	%	Sözcük Çeşitlilik Oran %
Deyim	471	8,38	750	2,44	0,63
İkileme	150	2,67	229	0,74	0,66
Atasözü	3	0,05	4	0,01	0,75
Ayrı Yazılan Birleşik Kelime	677	12,04	1.327	4,31	0,51
Kalıp söz	86	1,53	182	0,59	0,47
Özel isim	452	8,04	1.404	4,56	0,32
Sayısal İfadeler	148	2,63	479	1,56	0,31
Temel Kelimeler	3.635	64,66	26.403	85,79	0,14
Toplam Söz Varlığı	5.622	100	30.778	100	0,18

Tablo 2’de de görüldüğü üzere 3635’i birbirinden farklı olan temel kelimeler (26.403) bütün söz varlığı unsurlarının %85,79’unu oluşturmaktadır. Temel kelimeler dışında 452’si benzersiz 1404 *özel isim*, 677’si benzersiz 1327 *ayrı yazılan birleşik kelime*, 471’i benzersiz 750 *deyim*, 148’i benzersiz 479 *sayısal ifade*, 150’si benzersiz 229 *ikileme*, 86’sı benzersiz 182 *kalıp söz* ve 3’ü benzersiz 4 *atasözü* diğer söz varlığı unsurları olarak belirlenmiştir. Söz varlığı unsurları arasında -temel kelimeler dışında- en yüksek kullanım oranı %4,56 ile özel isimlere, en düşük kullanım oranı ise %0,01 ile atasözlerine aittir.

Söz varlığı araştırmalarında tespit edilen değişkenlerden biri de sözcük çeşitliliği oranıdır. Kettunen (2014) tarafından “*type token ratio (TTR)*”, Karadağ (2018) tarafından “*kelime hazinesi katsayısı (KHK)*” olarak adlandırılan ve söz varlığı araştırmalarında bir değişken önerisi olarak önerilen sözcük çeşitliliği oranı, bir metindeki birbirinden farklı kelime sayısının o metindeki toplam kelime sayısına bölümüyle ortaya çıkan orandır. Bu oran sözcük çeşitliliğinin basit bir göstergesi olarak çocuk dil araştırmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır (Richards, 1987). Oran olarak 0 (sıfır) ile 1 (bir) arasında değişkenlik gösteren kelime hazinesi katsayısında, değerler 1’e yaklaştıkça sözcük çeşitliliği artarken, 0’a yaklaştıkça sözcük çeşitliliği azalmaktadır. Karadağ (2018, s.534) toplam kelime kullanımı -yani hacim- arttıkça kelime hazinesi katsayısının düştüğünü -yani 0’a doğru yaklaştığını- belirterek buna sebep olan etmenlerden birini *bir, ve, ile, gibi, kadar* gibi kelimelerin kullanım sıklığının artması olarak açıklamıştır.

Bu araştırma verisinde yer alan dinleme/izleme metnindeki toplam söz varlığının (30.778) %18,27’si (5.622) benzersiz söz varlığı unsurlarından oluşmaktadır. Söz varlığı unsurları, kelime hazinesi katsayısı en yüksek olandan en aza doğru, şu şekilde tespit edilmiştir: Atasözleri (0,75), ikilemeler (0,66), deyimler (0,63), ayrı yazılan birleşik kelimeler (0,51), kalıp sözler (0,47), özel isimler (0,32), sayısal ifadeler (0,31), temel kelimeler (0,14). Öğrencilerin 2018-2019 eğitim öğretim yılının ilköğretim sürecinde Türkçe dersinde işledikleri 76 dinleme/izleme metninin söz varlığı oranları, sınıf seviyelerine göre ise Tablo 3’teki gibi dağılım göstermektedir.

Tablo 3

Türkçe derslerinde işlenen dinleme/izleme metnlerinin sınıf seviyelerine göre söz varlığı oranları

Sınıf	Deyim		İkileme		Atasözü		AYBK		Kalıp söz		Özel isim		Sayısal ifade		Temel kelimeler		Toplam söz varlığı		KHK
	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	
1	59	75	23	29	0	0	110	166	9	10	33	171	11	34	865	3.360	1.110	3.845	0,29
2	21	23	10	10	0	0	39	56	7	16	22	73	7	13	462	1.066	568	1.257	0,45
3	53	59	13	17	1	1	73	101	9	11	72	156	16	23	668	1.556	905	1.924	0,47
4	77	97	15	16	1	1	120	183	13	21	55	198	20	50	970	3.270	1.271	3.836	0,33
5	76	93	26	33	0	0	131	184	24	40	116	227	39	84	1.046	3.947	1.458	4.608	0,32
6	75	100	12	14	0	0	109	160	20	30	67	138	40	82	957	2.950	1.280	3.474	0,37
7	66	85	21	29	0	0	120	156	14	18	121	279	53	104	1.000	2.656	1.395	3.327	0,42
8	158	218	63	81	1	2	216	321	27	36	65	162	28	89	1.716	7.598	2.274	8.507	0,27
T	750		229		4		1.327		182		1.404		479		26.403		30.778		

Tablo 3, bir bütün olarak değerlendirildiğinde 2018-2019 eğitim öğretim yılının ilköğretim sürecindeki (1-8. sınıf) Türkçe derslerinde işlenen dinleme/izleme metnlerinin söz varlığı oranlarında sınıf seviyelerine göre kademeli bir artışın olmadığı görülmektedir. En fazla söz varlığı (8.507) 8. sınıf metnlerinde, en az söz varlığı (1.257) ise 2. sınıf metnlerinde tespit edilmiştir. Toplam söz varlığına göre kelime hazinesi katsayısı bakımından en düşük oran (0,27) 8. sınıf metnlerine, en yüksek oran (0,47) ise 3. sınıf metnlerine aittir. Birinci sınıfın, benzersiz ve toplam söz varlığı bakımından ikinci ve üçüncü sınıftan daha zengin olması; İkinci sınıfın söz varlığı bakımından diğer sınıfların gerisinde kalması; sekizinci sınıf toplam söz varlığında, önceki sınıfların söz varlığı oranlarına göre iki katından fazla bir artış olması dikkat çekici bulgular olarak tespit edilmiştir.

Birinci sınıf, dinleme/izleme metnlerinin sayısı (20 metin) bakımından diğer sınıflardan (8 metin) zengindir. Ayrıca bu sınıfın, dinleme/izleme metnlerindeki toplam söz varlığı bakımından 2, 3, 4, 6 ve 7. sınıflardan daha yüksek bir söz varlığı oranına sahip olduğu görülmüştür. Toplam ve benzersiz söz varlığı bakımından ilköğretim 2. sınıfta yaklaşık olarak %50 oranında bir azalma tespit edilmiştir.

Ortaokulun ilk yılında (5. sınıf) dinleme/izleme metnlerindeki benzersiz ve toplam söz varlığı oranları, ilköğretim sınıf seviyelerinden daha yüksek olarak tespit edilse de sonraki iki sınıf seviyesinde (6 ve 7. sınıf) bu oranlarda bir azalma göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra metin

sayısına göre benzersiz sözcük oranları dikkate alındığında 5 ve 8. sınıf dinleme/izleme metinleri, diğer sınıflara nispeten zengin içerikli metinlerin yer aldığı sınıf seviyeleri olarak tespit edilmiştir.

Dinleme/izleme metinlerindeki birbirinden farklı sözcük sayısının toplam söz varlığına oranları sınıf seviyelerine göre incelendiğinde birinci ve sekizinci sınıfların sözcük çeşitliliği (kelime hazinesi katsayısı) bakımından diğer sınıflara göre çok da zengin olmadığı, sınıf seviyesi arttıkça sözcük çeşitliliği oranlarında da kademeli bir artış görülmediği anlaşılmaktadır. Sınıf seviyelerine göre dinleme/izleme metinlerine ait söz varlığı oranlarının metinlere göre detaylı verileri sonraki tablolarda (Tablo 4-11) ele alınmıştır.

Tablo 4.1

İlkokul 1. Sınıf Dinleme/İzleme Metinlerinin Söz Varlığı Oranları

Tema	Metin Adı	Metin Türü	Ham Söz Varlığı	B biçim Birim Toplam Söz Varlığı	B biçim Birim Sözcük Karakter Ortalaması	Anlam Birim Toplam Söz Varlığı	Anlam Birim Benzersiz Söz Varlığı	KHK
1	Yıldızlı Alfabe	ÖM	353	348	6,49	315	149	0,47
	Ben Ne Zaman Doğdum	ÖM	406	383	6,39	351	180	0,51
	Okula Geldim	Ş	42	42	5,92	38	25	0,66
	Şehir Faresi ile Köy Faresi	ÖM	256	255	6,21	233	138	0,59
2	Tombili'nin Balinası	ÖM	165	160	6,59	147	67	0,46
	Tilki ile Leylek	ÖM	348	346	6,26	323	152	0,47
	İki Yuva	Ş	71	70	5,17	64	41	0,64
	Küçük Lokomotif	ÖM	335	329	6,94	311	169	0,54
3	Ana Dilim, Güzel Türkçem	Ş	58	58	6,49	51	35	0,69
	Bayrağım	ÖM	325	316	7,23	315	164	0,52
	Babaların Yüreği	ÖM	323	321	6,51	304	144	0,47
	Anahtar	ÖM	89	89	6,26	74	51	0,69
4	Bize Uyku Gerekli	BM	120	120	6,48	113	84	0,74
	Can ile Canan	ÖM	249	248	6,71	231	135	0,58
	Bizim Pazar	Ş	92	92	5,42	76	60	0,79
	Dolabımdaki Fil	ÖM	388	380	6,37	358	191	0,53
5	Bedenim Ne Anlatıyor	BM	119	118	7,84	107	78	0,73
6	Ağaç Sevgisi	Ş	52	52	5,49	49	39	0,80
7	Çanakkale	ÖM	118	117	7,25	104	70	0,67
8	Kalın Camlı, Mavi Saplı	BM	308	305	6,58	281	174	0,62
Ortalama			211	207	6,43	192	107	0,61
Toplam			4217	4149		3845		

İlkokul 1. sınıf Türkçe ders kitabında 16'sı birinci dönemde, 4'ü ikinci dönemde olmak üzere toplam 20 dinleme/izleme metni bulunmaktadır. Ders, ilk dönem her temada dört dinleme/izleme metni, ikinci dönemde ise her temada bir dinleme/izleme metni işlenecek şekilde planlanmıştır. Bu sınıfta dinleme/izleme metinleri aracılığı ile öğrenciler, 1.110'u birbirinden farklı olmak üzere (*bakınız Tablo 3*) toplamda 3.845 söz varlığı unsuruna maruz kalmıştır. Anlam birime göre söz varlığı unsurları belirlendikten sonra metin başına düşen toplam söz varlığı ortalaması 192, metin başına düşen benzersiz söz varlığı ortalaması 107 olarak belirlenmiştir. Sözcüklerin karakter ortalaması ise 6,43'tür.

Bu sınıf seviyesinde işlenen metinlerinin türü bu ve sonraki benzer tablolarda kısaltmalarla belirtilmiştir. 2018-2019 eğitim-öğretim yılının 1. sınıfında dinleme/izleme metni olarak 5 şiir, 12 öyküleyici metin ve 3 bilgilendirici metin işlenmiştir. Birinci sınıf söz varlığı çeşitliliği ortalaması %60,92 (0,61) olarak tespit edilmiştir. Metin türlerine göre bakıldığında bu oran değişiklik göstermektedir. Şiirlerdeki söz varlığı çeşitliliği oranı ortalama %71,94 (0,71) iken, bilgilendirici metinlerde %69,72 (0,70), öyküleyici metinlerde ise %55,48'dir (0,55). En yüksek sözcük çeşitliliği "Ağaç Sevgisi" isimli şiirde (0,80) tespit edilmiştir.

Tablo 4.2

İlkokul 1. Sınıf Dinleme/İzleme Metinlerinin Söz Varlığı Unsurları

Tema	Metin Adı	Deyim		İkileme		Atasözü		AYBK		Kalıp Söz		Özel İsim		Sayısal İfade		Temel Kelimeler	
		B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T
1	Yıldızlı Alfabe	6	8	2	2	0	0	8	11	0	0	6	20	2	4	125	270
	Ben Ne Zaman Doğdum	6	6	2	2	0	0	14	21	0	0	2	20	1	3	155	299
	Okula Geldim	2	3	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	22	34
	Şehir Faresi ile Köy Faresi	4	4	2	2	0	0	16	17	1	1	0	0	2	3	113	206
2	Tombili'nin Balinası	2	2	0	0	0	0	10	12	0	0	1	11	1	4	53	118
	Tilki ile Leylek	3	3	5	7	0	0	12	14	3	3	0	0	1	2	128	294
	İki Yuva	0	0	2	2	0	0	2	2	0	0	0	0	1	3	36	57
	Küçük Lokomotif	7	7	0	0	0	0	10	10	0	0	0	0	0	0	152	294
3	Ana Dilim, Güzel Türkçem	0	0	0	0	0	0	1	7	0	0	1	6	1	1	32	37
	Bayrağım	4	4	0	0	0	0	1	1	2	2	7	23	3	3	147	282
	Babaların Yüreği	3	3	2	3	0	0	6	9	0	0	3	34	0	0	130	255
	Anahtar	1	1	0	0	0	0	3	4	0	0	2	7	0	0	45	62
4	Bize Uyku Gerekli	3	3	0	0	0	0	3	5	0	0	2	2	2	2	74	101
	Can ile Canan	2	2	1	1	0	0	12	14	1	1	3	29	1	1	115	183

	Bizim Pazar	7	10	4	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	49	62	
	Dolabımdaki Fil	6	7	2	2	0	0	12	12	1	1	1	6	2	167	328	
5	Bedenim Ne Anlatıyor	3	3	0	0	0	0	6	8	0	0	0	0	2	2	67	94
6	Ağaç Sevgisi	3	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	36	45
7	Çanakkale	3	3	0	0	0	0	7	7	0	0	6	13	1	1	53	80
8	Kalın Camlı, Mavi Saplı	1	1	3	4	0	0	10	12	2	2	0	0	1	3	157	259
	Toplam		74	29	0			167	10	171	34				3360		

2018-2019 eğitim-öğretim yılının 1. sınıfında dinleme/izleme metinleri yoluyla öğrenciler 74 deyim, 29 ikileme, 167 ayrı yazılan birleşik kelime, 10 kalıp söz, 171 özel isim, 34 sayısal ifade, 3.360 temel kelime ile karşılaşmıştır. Bu sınıf seviyesinde öğrencilerin dinleme/izleme metinleri yoluyla hiçbir atasözü ile karşılaşmamış olması dikkat çekici bir bulgu olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 5.1

İlkokul 2. Sınıf Dinleme/İzleme Metinlerinin Söz Varlığı Oranları

Tema	Metin Adı	Metin Türü	Ham Söz Varlığı Sayısı	Biçim Birim Toplam Söz Varlığı	Biçim Birim Sözcük Karakter Ortalaması	Anlam Birim Toplam Söz Varlığı	Anlam Birim Benzersiz Söz Varlığı	KHK
1	Aferin	Ş	51	51	5,90	48	34	0,71
2	Ali ve Ayşe ile İstiklal Marşı	ÖM	553	544	6,82	462	246	0,53
3	Çocuklar	Ş	40	40	6,10	37	27	0,73
4	Hoca Nasrettin	ÖM	228	224	6,08	206	116	0,56
5	Ormanlar	Ş	40	40	6,08	36	21	0,58
6	Para Nedir	BM	132	132	6,06	115	71	0,62
7	Ne Yemelisiniz	BM	104	104	7,01	96	60	0,63
8	Kara Kutu	ÖM	282	281	6,61	257	151	0,59
	Ortalama		179	177	6,33	157	91	0,62
	Toplam		1430	1416		1257		

İlkokul 2. sınıfta her temada 1 olmak üzere toplam 8 dinleme/izleme metni bulunmaktadır. Biçim birime göre sınıflandırılan bütün sözcüklerin karakter ortalaması ise 6,33'tür. Anlam birime göre yapılan sınıflandırmaya göre, bu sınıfta öğrenciler, 568'i birbirinden farklı olmak üzere (bakınız Tablo 3) toplam 1.257 söz varlığı unsuru ile karşılaşmıştır. 2018-2019 eğitim-öğretim yılının 2. sınıfı Türkçe derslerinde işlenen dinleme/izleme metinleri dikkate alındığında toplam ve benzersiz sözcük sayısı, metin başına düşen toplam söz varlığı ortalaması (157) ve metin başına düşen benzersiz söz varlığı ortalaması (91) bakımından en düşük oranlara sahiptir. Birinci sınıfta oldukça zengin bir söz varlığı havuzu varken ikinci sınıfta bu oranın tüm sınıf seviyelerinin altına düşmesi dikkat çekici bir bulgu olarak tespit edilmiştir.

2018-2019 eğitim-öğretim yılının 2. sınıfında dinleme/izleme metni olarak 3 şiir, 3 öyküleyici metin ve 2 bilgilendirici metin işlenmiştir. Söz varlığı çeşitliliği (KHK) ortalaması %61,84 (0,62) olarak tespit edilmiştir. Metin türlerine göre bu oran değişiklik göstermektedir. Şiirlerin benzersiz söz varlığı oranı ortalaması %67,38 (0,67) iken, bilgilendirici metinlerde %62,12 (0,62), öyküleyici metinlerde ise %56,10'dur (0,56). En yüksek sözcük çeşitliliği "Çocuklar" isimli şiirde (0,73) tespit edilmiştir.

Tablo 5.2

İlkokul 2. Sınıf Dinleme/İzleme Metinlerinin Söz Varlığı Unsurları

Tema	Metin Adı	Deyim		İkileme		Atasözü		AYBK		Kalıp Söz		Özel İsim		Sayısal İfade		Temel Kelimeler	
		B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T
1	Aferin	0	0	0	0	0	0	0	0	1	8	1	1	1	2	31	37
2	Ali ve Ayşe ile İstiklal Marşı	7	7	0	0	0	0	15	15	6	7	19	59	6	7	194	367
3	Çocuklar	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	25	35
4	Hoca Nasrettin	4	4	3	3	0	0	7	8	0	0	3	13	0	0	99	178
5	Ormanlar	1	2	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	18	32
6	Para Nedir	2	2	2	2	0	0	7	9	0	0	0	0	1	1	59	101
7	Ne Yemelisiniz	1	1	1	1	0	0	7	8	0	0	0	0	0	0	51	86
8	Kara Kutu	5	6	3	3	0	0	10	14	1	1	0	0	1	3	131	230
Toplam		23		10		0		56		16		73		13		1066	

2018-2019 eğitim-öğretim yılının 2. sınıfında dinleme/izleme metinleri yoluyla öğrenciler 23 deyim, 10 ikileme, 56 ayrı yazılan birleşik kelime, 16 kalıp söz, 73 özel isim, 13 sayısal ifade ve 1.066 temel kelime ile karşılaşmıştır. Bu sınıf seviyesinde de öğrencilerin dinleme/izleme metinleri yoluyla hiçbir atasözü ile karşılaşmamış olması dikkat çekici bir bulgudur.

Tablo 6.1

İlkokul 3. Sınıf Dinleme/İzleme Metinlerinin Söz Varlığı Oranları

Tema	Metin Adı	Metin Türü	Ham Söz Varlığı Sayısı	Biçim Birim Toplam Söz Varlığı	Biçim Birim Sözcük Karakter Ortalaması	Anlam Birim Toplam Söz Varlığı	Anlam Birim Benzersiz Söz Varlığı	KHK
1	Kentlerde Yaşayan Çocuklar da Oyun Oynamak İsterler	Ş	100	100	6,92	96	63	0,66
2	Gazi Mustafa Kemal Atatürk Kilometre Taşları	ÖM	737	735	7,07	616	454	0,74
3	En İyi Buğday	ÖM	203	198	6,91	182	116	0,64

4	Dede Korkut	ÖM	689	681	6,37	578	273	0,47
5	Konuşmak İsteyen Çocuk	ÖM	200	190	6,07	176	103	0,59
6	Bir Anı	ÖM	187	185	6,60	164	106	0,65
7	Ağaç	Ş	53	52	5,98	51	35	0,69
8	Hapşu	Ş	69	69	5,48	61	35	0,57
Ortalama			280	276	6,43	241	148	0,62
Toplam			2238	2210		1924		

İlkokul 2. sınıfta olduğu gibi 3. sınıfta da her temada 1 olmak üzere toplam 8 dinleme/izleme metni bulunmaktadır. Bu sınıfta öğrenciler, anlam birime göre yapılan sınıflandırmaya göre 905'i birbirinden farklı olmak üzere (*bakınız Tablo 3*) toplamda 1.924 söz varlığı ile karşılaşmıştır. Biçim birime göre sınıflandırılan bütün sözcüklerin karakter ortalaması 6,43'tür. Bu sınıftaki dinleme/izleme metinlerinde, metin başına düşen toplam söz varlığı ortalaması 241, metin başına düşen benzersiz sözcük ortalaması 148'dir.

2018-2019 eğitim-öğretim yılının 3. sınıfında dinleme/izleme metni olarak bilgilendirici metin bulunmamaktadır. Toplam 8 metnin 3'ü şiir, 5'i öyküleyici metindir. Benzersiz söz varlığı (KHK) ortalaması %62,43 (0,62) olarak bulunmuştur. Metin türlerine göre bu oran değişiklik göstermektedir. Şiirlerin benzersiz söz varlığı oranı ortalaması %63,88 (0,64) iken, öyküleyici metinlerde %61,57'dir (0,62). En yüksek sözcük çeşitliliği "Gazi Mustafa Kemal Atatürk Kilometre Taşları" isimli öyküleyici metinde (0,74) tespit edilmiştir.

Tablo 6.2

İlkokul 3. Sınıf Dinleme/İzleme Metinlerinin Söz Varlığı Unsurları

Tema	Metin adı	Deyim		İkileme		Atasözü		AYBK		Kalıp söz		Özel isim		Sayısal ifade		Temel kelimeler	
		B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T
1	Kentlerde Yaşayan Çocuklar da Oyun Oynamak İsterler	2	2	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	59	92
2	Gazi Mustafa Kemal Atatürk Kilometre Taşları	21	21	6	8	0	0	25	27	2	2	56	84	13	15	331	459
3	En İyi Buğday	3	3	1	1	0	0	7	11	0	0	1	1	1	1	103	165
4	Dede Korkut	19	22	1	1	1	1	27	40	6	8	11	47	2	2	206	457
5	Konuşmak İsteyen Çocuk	3	3	4	5	0	0	6	6	0	0	2	17	1	1	87	144
6	Bir Anı	5	6	2	2	0	0	8	8	0	0	3	7	1	3	87	138
7	Ağaç	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	33	49
8	Hapşu	1	1	0	0	0	0	1	6	1	1	0	0	1	1	31	52
Toplam		59		17		1		101		11		156		23		1556	

Dinleme/izleme metinleri yoluyla 2018-2019 eğitim-öğretim yılında öğrenim görmüş olan öğrenciler, 3. sınıfta toplam 59 deyim, 17 ikileme, 1 atasözü, 101 ayrı yazılan birleşik kelime, 11 kalıp söz, 156 özel isim, 23 sayısal ifade ve 1.556 temel kelime ile karşılaşmıştır. Bu sınıf seviyesinde öğrencilerin dinleme/izleme metinleri yoluyla yalnızca bir atasözü ile karşılaştığı görülmektedir.

Tablo 7.1

İlkokul 4. Sınıf Dinleme/İzleme Metinlerinin Söz Varlığı Oranları

Tema	Metin Adı	Metin Türü	Ham Söz Varlığı Sayısı	Biçim Birim Toplam Söz Varlığı	Biçim Birim Sözcük Karakter Ortalaması	Anlam Birim Toplam Söz Varlığı	Anlam Birim Benzersiz Söz Varlığı	KHK
1	Nane ile Limon	ÖM	900	885	6,59	832	288	0,35
2	Şerife Bacı	ÖM	1543	1523	7,25	1384	633	0,46
3	Akıllı Güvercin Matuka	ÖM	572	561	7,02	487	271	0,56
4	Bilim İnsanı Nasıl Olunur	ÖM	237	230	6,54	219	118	0,54
5	Akdeniz’le Röportaj	ÖM	361	354	6,25	306	197	0,64
6	Şiir Şiir Türkiye	Ş	151	151	6,38	148	107	0,72
7	Bir İlaç Masalı	ÖM	469	467	7,07	417	190	0,46
8	Resimdeki Kuşlar	Ş	44	44	7,46	43	30	0,70
Ortalama			535	527	6,82	480	229	0,55
Toplam			4277	4215		3836		

İlkokul 2 ve 3. sınıfta olduğu gibi 4. sınıfta da her temada 1 olmak üzere toplam 8 dinleme/izleme metni bulunmaktadır. Biçim birime göre sınıflandırılan bütün sözcüklerin karakter ortalaması 6,82’dir. Anlam birime göre yapılan sınıflandırmaya göre bu sınıftaki öğrenciler, 1.271’i birbirinden farklı olmak üzere (bakınız Tablo 3) toplamda 3.836 söz varlığı unsuru ile karşılaşmıştır. Metin başına düşen toplam sözcük ortalaması 480 iken, metin başına düşen benzersiz sözcük ortalaması 229’dur.

2018-2019 eğitim-öğretim yılının 4. sınıfında dinleme/izleme metni olarak bilgilendirici metin yoktur. Dinleme/izleme metinlerinin 2’si şiir, 6’sı öyküleyici metindir. Benzersiz söz varlığı (KHK) ortalaması %55,24’tür (0,55). Şiirlerin benzersiz söz varlığı oranı ortalaması %71,03 (0,71) iken, öyküleyici metinlerde %49,97’dir (0,50). Şiirlerdeki söz varlığı çeşitliliği öyküleyici metinlerden daha zengindir. En yüksek sözcük çeşitliliği “Şiir Şiir Türkiye” isimli şiirde (0,72) tespit edilmiştir.

Tablo 7.2

İlkokul 4. Sınıf Dinleme/İzleme Metinlerinin Söz Varlığı Unsurları

Tema	Metin Adı	Deyim		İkileme		Atasözü		AYBK		Kalıp Söz		Özel İsim		Sayısal İfade		Temel Kelimeler	
		B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T
1	Nane ile Limon	7	9	0	0	0	0	19	31	9	16	3	30	2	3	248	743
2	Şerife Bacı	34	39	3	4	0	0	42	53	0	0	34	89	18	33	502	1166
3	Akıllı Güvercin Matuka	17	22	7	7	1	1	35	39	0	0	1	15	2	3	208	400
4	Bilim İnsanı Nasıl Olunur	1	1	0	0	0	0	5	11	0	0	0	0	1	3	111	204
5	Akdeniz’le Röportaj	11	11	3	3	0	0	19	23	4	4	11	24	3	5	146	236
6	Şiir Şiir Türkiye	0	0	2	2	0	0	2	2	0	0	6	10	0	0	97	134
7	Bir İlaç Masalı	10	14	0	0	0	0	18	24	1	1	2	30	2	3	157	345
8	Resimdeki Kuşlar	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	29	42
Toplam		97		16		1		183		21		198		50		3270	

2018-2019 eğitim-öğretim yılında öğrenim görmüş olan öğrenciler, ilkokul 4. sınıfta dinleme/izleme metinleri yoluyla toplamda 97 deyim, 16 ikileme, 1 atasözü, 183 ayrı yazılan birleşik kelime, 21 kalıp söz, 198 özel isim, 50 sayısal ifade ile 3.270 temel kelime ile karşılaşmıştır. Bu sınıf seviyesinde öğrencilerin dinleme/izleme metinlerinde yalnızca bir atasözü ile karşılaştığı tespit edilmiştir.

Tablo 8.1

Ortaokul 5. Sınıf Dinleme/İzleme Metinlerinin Söz Varlığı Oranları

Tema	Metin Adı	Metin Türü	Ham Söz Varlığı Sayısı	Biçim Birim Toplam Söz Varlığı	Biçim Birim Sözcük Karakter Ortalaması	Anlam Birim Toplam Söz Varlığı	Anlam Birim Benzersiz Söz Varlığı	KHK
1	Anlamak	Ş	69	67	5,28	59	39	0,66
2	Dersimiz Atatürk	ÖM	1282	1267	6,75	1125	555	0,49
3	Adsız Çeşme	Ş	98	96	5,61	89	66	0,74
4	Sanki Caminin Bakım Kılavuzu	BM	247	247	6,85	214	128	0,60
5	Dede Korkut Boğaç Han	ÖM	465	457	6,15	411	223	0,54
6	Küçük Şeylerin Hikâyesi Kütüphane	BM	1122	1115	7,44	1005	472	0,47
7	Bilinçsiz İlaç Kullanımı	ÖM	739	722	6,51	669	254	0,38
8	Kuş Ağacı	ÖM	1106	1092	7,24	1036	356	0,34
Ortalama			641	633	6,48	576	262	0,53
Toplam			5128	5063		4608		

5. sınıf düzeyi 2012 yılından sonra ortaokulların ilk sınıfı olarak düzenlenmiştir. Bu sınıfta her temada 1 olmak üzere toplam 8 dinleme/izleme metni işlenmiştir. Biçim birim dikkate alındığında bütün sözcüklerin karakter ortalaması 6,48'dir. Anlam birime göre yapılan sınıflandırmaya göre bu sınıfta öğrenim gören öğrenciler, 1.458'i birbirinden farklı olmak üzere (*bakınız Tablo 3*) 4.608 söz varlığı unsuru ile karşılaşmıştır. Metin başına düşen toplam söz varlığı ortalaması 576, metin başına düşen benzersiz söz varlığı ortalaması ise 262'dir.

2018-2019 eğitim-öğretim yılının 5. sınıfında işlenen dinleme/izleme metninin 2'si şiir, 2'si bilgilendirici metin, 4'ü ise öyküleyici metindir. Sınıfın sözcük çeşitliliği (KHK) oranı ise %52,87'dir (0,53). Bu oran metin türlerine göre değişiklik göstermektedir. Şiirlerin sözcük çeşitliliği oranı %70,13 (0,70) iken, bilgilendirici metinlerde %53,39 (0,53), öyküleyici metinlerde ise %43,98'dir (0,44). Şiirlerdeki söz varlığı çeşitliliği bilgilendirici ve öyküleyici metinlere göre daha zengindir. En yüksek sözcük çeşitliliği "Adsız Çeşme" isimli şiirde (0,74) tespit edilmiştir.

Tablo 8.2

Ortaokul 5. Sınıf Dinleme/İzleme Metninin Söz Varlığı Unsurları

Tema	Metin Adı	Deyim		İkileme		Atasözü		AYBK		Kalıp Söz		Özel İsim		Sayısal İfade		Temel Kelimeler	
		B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T
1	Anlamak	4	4	0	0	0	0	1	1	2	2	0	0	0	0	32	52
2	Dersimiz Atatürk	20	23	9	10	0	0	42	52	12	21	47	105	25	34	400	880
3	Adsız Çeşme	5	5	2	2	0	0	3	3	0	0	2	2	1	2	53	75
4	Sanki Caminin Bakım Kılavuzu	5	6	0	0	0	0	9	10	0	0	6	17	5	6	103	175
5	Dede Korkut Boğaç Han	10	10	0	0	0	0	17	20	5	5	10	25	2	4	179	347
6	Küçük Şeylerin Hikâyesi Kütüphanesi	14	16	3	3	0	0	39	56	0	0	48	66	15	27	353	837
7	Bilinçsiz İlaç Kullanımı	9	11	2	3	0	0	16	20	4	6	7	11	1	1	215	617
8	Kuş Ağacı	13	18	10	15	0	0	19	22	3	6	1	1	4	10	306	964
Toplam		93		33		0		184		40		227		84		3947	

2018-2019 eğitim-öğretim yılının 5. sınıflarında öğrenim görmüş olan öğrenciler, Türkçe derslerinde işlenen dinleme/izleme metinleri yoluyla toplam 93 deyim, 33 ikileme, 184 ayrı yazılan birleşik kelime, 40 kalıp söz, 227 özel isim, 84 sayısal ifade ve 3.947 temel kelime ile karşılaşmışlardır. Ortaokul sürecinin ilk yılı olan 5. sınıf seviyesinde öğrencilerin dinleme/izleme metinlerinde hiçbir atasözü ile karşılaşmamış olması dikkat çekici bir bulgu olarak kaydedilmiştir.

Tablo 9.1

Ortaokul 6. Sınıf Dinleme/İzleme Metinlerinin Söz Varlığı Oranları

Tema	Metin Adı	Metin Türü	Ham Söz Varlığı Sayısı	Biçim Birim Toplam Söz Varlığı	Biçim Birim Sözcük Karakter Ortalaması	Anlam Birim Toplam Söz Varlığı	Anlam Birim Benzersiz Söz Varlığı	KHK
1	Heykeli Dikilen Eşek	ÖM	463	457	6,78	406	201	0,50
2	120	ÖM	1145	1125	6,65	1034	468	0,45
3	“Bak Postacı Geliyor Selam Veriyor”	BM	592	580	7,51	533	297	0,56
4	Balıkçıl	Ş	161	157	6,22	145	101	0,70
5	“Kar Kristallerinin Peşinde Bir Yaşam”	BM	472	467	7,14	430	216	0,50
6	Kara Tren	ÖM	235	230	6,32	215	139	0,65
7	Vazgeçmeyenlerin Hikâyesi	BM	402	401	6,88	306	197	0,64
8	Hacettepe	ÖM	460	455	6,31	405	239	0,59
	Ortalama		491	484	6,73	434	232	0,57
	Toplam		3930	3872		3474		

6. sınıfta her temada 1 olmak üzere toplam 8 dinleme/izleme metni bulunmaktadır. Biçim birim dikkate alındığında bütün sözcüklerin karakter ortalaması 6,73'tür. Anlam birime göre yapılan sınıflandırmaya göre ise öğrenciler, 1.280'i birbirinden farklı olmak üzere (*bakınız Tablo 3*) 3.474 söz varlığı unsuru ile karşılaşmıştır. Bu sınıfta, bir önceki sınıf seviyesine göre toplam söz varlığı bakımından belirgin bir düşüş görülmektedir. Metin başına düşen toplam söz varlığı ortalaması 434, metin başına düşen benzersiz söz varlığı ortalaması ise 232'dir.

Bu sınıf seviyesinde işlenen dinleme/izleme metinlerinin 1'i şiir, 3'ü bilgilendirici metin, 4'ü ise öyküleyici metindir. Sınıfın sözcük çeşitliliği (KHK) oranı ise %57,30'dur (0,57). Bu oran metin türlerine göre değişiklik göstermektedir. Şiirde sözcük çeşitliliği oranı %69,66 (0,70) iken, bilgilendirici metinlerde %56,78 (0,57), öyküleyici metinlerde %54,61'dir (0,55). En yüksek sözcük çeşitliliği “Balıkçıl” isimli şiirde (0,70) tespit edilmiştir.

Tablo 9.2

Ortaokul 6. Sınıf Dinleme/İzleme Metinlerinin Söz Varlığı Unsurları

Tema	Metin Adı	Deyim		İkileme		Atasözü		AYBK		Kalıp Söz		Özel İsim		Sayısal İfade		Temel Kelimeler	
		B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T
1	Heykeli Dikilen Eşek	4	5	1	2	0	0	12	18	0	0	12	33	6	13	166	335
2	120	23	27	3	4	0	0	27	29	15	24	12	24	20	35	368	891
3	“Bak Postacı Geliyor Selam Veriyor”	11	17	2	2	0	0	20	30	0	0	1	1	2	3	261	480
4	Balıkçıl	4	4	1	1	0	0	7	8	1	1	0	0	0	0	88	131
5	“Kar Kristallerinin Peşinde Bir Yaşam”	7	13	0	0	0	0	15	22	0	0	4	13	6	7	184	375
6	Kara Tren	4	4	1	1	0	0	7	14	0	0	2	2	3	4	122	190
7	Vazgeçmeyenlerin Hikâyesi	7	9	1	1	0	0	17	23	2	2	31	46	10	15	129	210
8	Hacettepe	21	21	3	3	0	0	14	16	3	3	6	19	3	5	189	338
Toplam		100		14		0		160		30		138		82		2950	

2018-2019 eğitim-öğretim yılının ortaokul 6. sınıflarında öğrenim görmüş öğrenciler, Türkçe derslerinde işlenen dinleme/izleme metinleri yoluyla toplam 100 deyim, 14 ikileme, 160 ayrı yazılan birleşik kelime, 30 kalıp söz, 138 özel isim, 82 sayısal ifade ve 2.950 temel kelime ile karşılaşmıştır. Bu sınıfta öğrencilerin dinleme/izleme metinlerinde hiçbir atasözü ile karşılaşmamış olması dikkat çekici bir bulgu olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 10.1

Ortaokul 7. Sınıf Dinleme/İzleme Metinlerinin Söz Varlığı Oranları

Tema	Metin Adı	Metin Türü	Ham Söz Varlığı Sayısı	Biçim Birim Toplam Söz Varlığı	Biçim Birim Sözcük Karakter Ortalaması	Anlam Birim Toplam Söz Varlığı	Anlam Birim Benzersiz Söz Varlığı	KHK
1	Kardeşim	Ş	83	75	5,44	73	51	0,70
2	Seyit Onbaşı	ÖM	540	528	6,28	456	278	0,61
3	Naim Süleymanoğlu	BM	444	438	7,17	383	216	0,56
4	Deli Dumrul	ÖM	709	707	6,00	626	252	0,40
5	Cahit Arf	BM	428	428	7,16	354	267	0,75
6	İlk Çocukluk	ÖM	639	636	7,29	574	357	0,62
7	“Artık Antarktika’da Buz Dağlarının Arasındayız”	ÖM	489	487	7,19	440	291	0,66
8	“Kırkpınar’a Adını Veren Kırk Yiğit”	BM	486	485	6,53	421	258	0,61
Ortalama			477	473	6,63	416	246	0,62
Toplam			3818	3784		3327		

2018-2019 eğitim-öğretim yılının 7. sınıflarında her temada 1 olmak üzere toplam 8 dinleme/izleme metni yer almaktadır. Biçim birim dikkate alınarak yapılan hesaplamalara göre bu sınıf metinlerindeki sözcüklerin karakter ortalaması 6,63'tür. Anlam birime göre yapılan sınıflandırmaya göre ise öğrenciler 1.395'i birbirinden farklı olmak üzere (*bakınız Tablo 3*) toplamda 3.327 söz varlığı unsuru ile karşılaşmıştır. Metin başına düşen toplam söz varlığı ortalaması 416, metin başına düşen benzersiz söz varlığı ortalaması 246, sınıfın sözcük çeşitliliği (KHK) oranı ise %61,56 (0,62) olarak tespit edilmiştir.

Yapılan incelemeye göre bu sınıftaki dinleme/izleme metninin 1'i şiir, 3'ü bilgilendirici metin, 4'ü ise öyküleyici metindir. Sözcük çeşitliliği oranı metin türlerine göre değişiklik göstermektedir. Bu sınıfta işlenen şiir türü metinde sözcük çeşitliliği oranı %69,86 (0,70), bilgilendirici metinlerde %64,37 (0,64), öyküleyici metinlerde ise %57,39'dur (0,57). En yüksek sözcük çeşitliliği "Cahit Arf" isimli bilgilendirici metinde (0,75) tespit edilmiştir.

Tablo 10.2

Ortaokul 7. Sınıf Dinleme/İzleme Metinlerinin Söz Varlığı Unsurları

Tema	Metin Adı	Deyim		İkileme		Atasözü		AYBK		Kalıp Söz		Özel İsim		Sayısal İfade		Temel Kelimeler	
		B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T
1	Kardeşim	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	3	3	0	0	46	68
2	Seyit Onbaşı	13	15	1	1	0	0	19	22	12	16	21	37	8	14	204	351
3	Naim Süleymanoğlu	4	7	1	1	0	0	12	13	0	0	21	64	19	24	159	274
4	Deli Dumrul	12	21	2	3	0	0	18	22	1	1	9	59	8	13	202	507
5	Cahit Arf	9	10	1	2	0	0	24	30	0	0	31	45	12	15	190	252
6	İlk Çocukluk	13	14	7	7	0	0	11	11	0	0	30	40	6	8	290	494
7	Artık Antarktika'da Buz Dağlarının Arasındayız	10	10	7	9	0	0	16	22	0	0	3	6	6	9	249	384
8	Kırkpınar'a Adımı Veren Kırk Yiğit	7	7	5	6	0	0	29	35	1	1	16	25	10	21	190	326
Toplam		85		29		0		156		18		279		104		2656	

2018-2019 eğitim-öğretim yılının 7. sınıflarında öğrenim görmüş öğrenciler, Türkçe derslerinde işlenen dinleme/izleme metinleri yoluyla toplamda 85 deyim, 29 ikileme, 156 ayrı yazılan birleşik kelime, 18 kalıp söz, 279 özel isim, 104 sayısal ifade ve 2.656 temel kelime ile karşılaşmıştır. Bu sınıfta da öğrencilerin dinleme/izleme metinlerinde hiçbir atasözü ile karşılaşmamış olması dikkat çekici bir bulgudur.

Tablo 11.1

Ortaokul 8. Sınıf Dinleme/İzleme Metinlerinin Söz Varlığı Oranları

Tema	Metin Adı	Metin Türü	Ham Söz Varlığı Sayısı	Biçim Birim Toplam Söz Varlığı	Biçim Birim Sözcük Karakter Ortalaması	Anlam Birim Toplam Söz Varlığı	Anlam Birim Benzersiz Söz Varlığı	KHK
1	Güler Yüz	BM	813	810	7,00	735	353	0,48
2	“Kahramanların Dilinden 15 Temmuz”	ÖM	2136	2122	7,01	1968	651	0,33
3	Çocuk ve Ekmek	ÖM	710	704	6,44	645	373	0,58
4	Bir Kış Öyküsü	ÖM	836	830	6,98	789	389	0,49
5	“Türklerde Toylar, Merasimler, Festivaller ve Şenlikler”	BM	1322	1321	7,35	1204	545	0,45
6	Satılık Ev	ÖM	781	778	6,87	720	387	0,54
7	Yürekdede ile Padişah	ÖM	1379	1351	6,61	1241	494	0,40
8	Burada Bülbül Ağlamış	ÖM	1292	1290	7,09	1205	523	0,43
Ortalama			1159	1151	6,92	1063	464	0,46
Toplam			9269	9206		8507		

8. sınıf Türkçe ders kitabında her temada 1 olmak üzere toplam 8 dinleme/izleme metni yer almaktadır. Bu sınıfta öğrenciler, dinleme/izleme metinleri aracılığı ile 2.274’ü birbirinden farklı olmak üzere (bakınız Tablo 3) toplamda 8.507 söz varlığı unsuru ile karşılaşmıştır. Toplam söz varlığı önceki sınıf seviyelerinden yaklaşık iki katı daha fazla olarak tespit edilmiştir. Anlam birime göre söz varlığı unsurları belirlendikten sonra metin başına düşen toplam söz varlığı ortalaması 1063, metin başına düşen benzersiz söz varlığı ortalaması 464 olarak belirlenmiştir. Metin başına ortalama söz varlığı da önceki sınıf seviyelerinin metin başına toplam söz varlığı ortalamalarının iki katından fazladır. Bu artış oranı söz varlığı çeşitliliğinde gözlenmemiştir. Ayrıca bu sınıfa ait dinleme/izleme metinlerinde sözcüklerin karakter ortalaması (6,92), bir diğer deyişle ortalama kelime uzunluğu, diğer sınıflara oranla en yüksek seviyeye ulaşmıştır.

2018-2019 eğitim-öğretim yılının ortaokul kademesinin son sınıfında (8. sınıf) dinleme/izleme metni olarak şiir bulunmamaktadır. Metinlerin 6’sı öyküleyici, 2’si ise bilgilendirici metindir. Sınıf söz varlığı çeşitliliği genel ortalaması %46,31 (0,46) olarak tespit edilmiştir. Bu oran tüm sınıf ortalamalarının altında kalmıştır. Toplam söz varlığı olarak belirgin bir artışa rağmen söz varlığı çeşitliliğinde bir artış tespit edilememesi dikkat çekici bir bulgu olarak değerlendirilmektedir. Bu farklılığın sebebi olarak şiir türüne hiç yer verilmemiş olması ve metin türlerinin dengeli

dağılmaması gösterilebilir. Metin türlerine göre bakıldığında söz varlığı çeşitliliği oranı bilgilendirici metinlerde %46,65 (0,47), öyküleyici metinlerde ise %46,20 (0,46) olarak tespit edilmiştir. En yüksek sözcük çeşitliliği “Çocuk ve Ekmek” isimli öyküleyici metinde (0,80) yer almaktadır. Özetle 8. sınıf, önceki sınıf seviyelerine nazaran dinleme/izleme metinlerinde en fazla söz varlığı unsuru barındırmasına rağmen benzersiz söz varlığı bakımından da en düşük orana sahip sınıf seviyesi olarak tespit edilmiştir.

Tablo 11.2

Ortaokul 8. Sınıf Dinleme/İzleme Metinlerinin Söz Varlığı Unsurları

Tema	Metin Adı	Deyim		İkileme		Atasözü		AYBK		Kalıp Söz		Özel İsim		Sayısal İfade		Temel Kelimeler	
		B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T	B	T
1	Güler Yüz	21	21	4	4	0	0	25	46	2	2	10	11	4	6	287	645
2	Kahramanların Dilinden 15 Temmuz	29	41	8	9	0	0	51	78	4	8	22	39	18	36	519	1757
3	Çocuk ve Ekmek	14	16	15	17	0	0	24	26	0	0	4	14	8	12	308	560
4	Bir Kış Öyküsü	13	13	4	6	0	0	20	23	0	0	0	0	5	8	347	739
5	Türklerde Toylar, Merاسimler, Festivaller ve Şenlikler	18	23	7	8	2	2	44	56	5	5	27	43	4	6	438	1061
6	Satılık Ev	24	30	13	13	0	0	14	16	0	0	1	2	5	7	330	652
7	Yürekdede ile Padişah	25	32	10	13	0	0	39	46	19	21	6	53	6	9	389	1067
8	Burada Bülbül Ağlamış	35	42	9	11	0	0	27	30	0	0	0	0	3	5	449	1117
Toplam		218		81		2		321		36		162		89		7598	

2018-2019 eğitim-öğretim yılının ilköğretim sürecinin son sınıfında (8. sınıf) dinleme/izleme metinleri yoluyla öğrenciler 218 deyim, 81 ikileme, 2 atasözü, 321 ayrı yazılan birleşik kelime, 36 kalıp söz, 162 özel isim, 89 sayısal ifade ve 7.598 temel kelime ile karşılaşmıştır. Bu sınıf seviyesi deyim, ikileme ve ayrı yazılan birleşik kelime bakımından diğer sınıf seviyelerine nispeten zengindir fakat söz varlığı çeşitliliği bakımından bünyesindeki toplam söz varlığına ve diğer sınıflara nispeten oldukça düşük kalmıştır.

Tartışma ve Öneriler

Araştırmada 2018-2019 eğitim-öğretim yılının ilköğretim Türkçe dersleri sürecinde işlenen dinleme/izleme metinlerine ait söz varlığı unsurlarında, sınıf seviyelerine göre kademeli bir artışa gidilmediği tespit edilmiştir. Kargın (2019, s. 57-63), 2018-2019 eğitim-öğretim yılında ortaokulda okutulan Türkçe ders kitaplarında toplam ve benzersiz sözcük sayısı bakımından sınıflara ve yayınevlerine göre kademeli bir artışın olmadığını tespit etmiştir. Arslan Kutlu (2006) ise MEB tarafından basılmış ilköğretim 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında sınıf seviyesinin artışı ile birlikte metinlerin söz varlığında da belirli oranda bir artış olduğunu ancak bu artışın söz varlığının bazı birimlerinde olmadığını, hatta bazı birimlerde azalmaların yaşandığını tespit etmiştir. Hem toplam söz varlığı hem de benzersiz söz varlığı bakımından benzer durum, bu araştırmada incelenen dinleme/izleme metinlerinde de tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen 1 ve 5. Sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki toplam ve benzersiz söz varlığı oranları, sonraki sınıf seviyelerinde (2, 3, 5 ve 6. sınıflar) belirgin bir şekilde düşmüştür. Birinci ve sekizinci sınıf, toplam söz varlığı bakımından diğer sınıflara oranla zengin sayılabilir olsa da bu sınıflar söz varlığı çeşitliliği bakımından diğer sınıflara göre daha geride kalmıştır.

En fazla söz varlığına (8.507) sahip olan 8. sınıf metnlerinin, aynı zamanda kelime hazinesi katsayısı bakımından en düşük orana (0,27) sahip olması düşündürücüdür. Öğrencinin zihinsel gelişimi dikkate alındığında sözcük çeşitliliğinin, özellikle 8. sınıf seviyesinde en yüksek oranına ulaşması beklenir. Bayburtlu (2019) 6 ve 7. sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği araştırmasında, kelime hazinesi katsayısı yüksek olan öğrencilerin bağdaşıklık öğelerini kullanmalarında, katsayısı düşük olan öğrencilere göre anlamlı bir farklılık tespit etmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin ders kitapları aracılığıyla kelime hazinesi katsayısı yüksek olan metinlerle karşılaşması onların dil kullanma becerilerini de doğrudan etkilemektedir. Araştırmanın yapıldığı eğitim-öğretim döneminde 8. sınıfta toplamda 8 dinleme/izleme metni arasından öyküleyici metinlerin (6 metin) ağırlıkta olması ve şiir türünde herhangi metnin yer almamasının bu sınıftaki metinlerin kelime hazinesi katsayısını düşürdüğü söylenebilir. Çünkü araştırma kapsamındaki verilerden yola çıkılarak şiirlerdeki söz varlığı çeşitliliğinin bilgilendirici ve öyküleyici metinlere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. İkinci sınıf seviyesinin ise toplam ve benzersiz sözcük söz varlığı bakımından en düşük oranlara sahip olmasına karşın sözcük çeşitliliği bakımından 3. sınıf

metinlerinden sonra en zengin sınıf seviyesi olarak tespit edilmiştir. Bu sınıf seviyesinde 3 şiir, 3 öyküleyici metin 2 de bilgilendirici metne yer verilmiştir.

Okuma yazma becerilerinin öğrenilme sürecini içeren ilkökul birinci sınıf düzeyinde, metin sayısı ve toplam söz varlığı bakımından ağırlık verilmesi dört becerinin dengeli gelişimi açısından olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Sınıf seviyelerine göre kademeli bir artışa gidilmemesi, bu olumlu durumun etkisini azaltmaktadır. Özellikle okuma ve yazma becerilerinin yeni yeni geliştirilmeye çalışıldığı ilkökul 2. sınıf sürecinde dinleme/izleme metinlerinin toplam söz varlığının diğer sınıflara göre en düşük seviyede kalması, dört dil becerisinin dengeli gelişimi açısından olumsuz bir durum olarak düşünülebilir.

Turan Siviş (2019) ilkökul (1-4. sınıf) düzeyindeki dinleme/izleme metinlerinde yer alan söz varlığını belirli ölçütlere göre incelediği araştırmasında metinlerdeki söz varlığı oranının, sınıf düzeylerine göre kademeli artış gösterdiğini belirtmiştir. Fakat bu çalışmada ilkökul birinci sınıfın; dinleme/izleme metni sayısı, toplam ve ortalama söz varlığı bakımından ikinci sınıftan yüksek bir orana sahip olduğu, dolayısıyla sınıf seviyesine göre kademeli bir artışın olmadığı görülmüştür. Bu düzensizlik ve plansızlık ortaokul sınıf seviyeleri arasında da tespit edilmiştir.

Araştırmanın dikkat çekici bulgularından biri de bazı dinleme/izleme metinlerinde atasözlerine hiç yer verilmemiş, birkaçında ise çok az sayıda (4) yer verilmiş olmasıdır. Türkçe ders kitaplarında atasözlerine ya çok az yer verildiği (Apaydın, 2010; Aykaç, 2017; Kargın, 2019; Keklik, 2010; Öz, 2012; Turhan, 2010; Uslu, 2010; Ünsal, 2005; Yalçın, 2005) ya da hiç yer verilmediği (Akyol, 2019; Doğan, 2016; İpek Eğilmez, 2010; Uludağ, 2010; Uyar, 2012; Uzun, 2019; Yıldız, 2008) yapılan araştırmalarca tespit edilmiş olan bir sorundur.

Gökçe (2020, s. 113-117) Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) söz varlığı kazanımlarının daha çok okuma becerisi ile kazandırılmaya çalışıldığını, okuma etkinliklerine yer verildiği kadar dinleme becerisi etkinliklerine de yer verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Araştırmacı; ayrıca programdaki dinleme kazanımları arasında kelime hazinesi veya söz varlığına yönelik bazı sınıflarda bir kazanım bulunurken bazı sınıflarda hiçbir kazanıma yer verilmediğini, dinleme becerisi alanına yönelik daha fazla kelime hazinesi ve söz varlığı kazanımına ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle Türkçe dersi öğretim programlarında yer alan söz varlığı

kazanımlarının gelecekte yazılacak Türkçe dersi öğretim programlarında dört dil becerisine dengeli bir şekilde dağıtılması gerektiği sonucuna ulaşılabilmektedir.

Yalçın (2005) ilköğretim okullarının 1 ve 5. sınıflarında okutulan iki Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin, söz varlığı açısından yetersiz olduğunu; metinlerdeki söz varlığının, yaşa bağlı olarak şekillenen zihinsel gelişim sürecine ve öğretim ilkelerine uygun olarak hazırlanamadığını tespit etmiştir. Araştırma sonucunda tekrarsız sözcük sayısının 1. sınıf Türkçe kitabında 829, 5. sınıf Türkçe ders kitabında ise 2.436 olduğu tespit edilmiş ve Amerika ile Avrupa ülkelerinin çoğuna kıyasla Türkiye için bu oranın oldukça düşük kaldığı vurgulanmıştır. Bu çalışmada ise yalnızca 2018-2019 eğitim öğretim yılı Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerinde bile 5.622 benzersiz söz varlığı ögesi tespit edilmiştir. Bu tespit dikkate değer bir bulgu olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmanın bulgularından biri de söz varlığı öğretiminde planlı ve sistemli bir hedefin olmayışıdır. Bu tespit, farklı araştırmacılar tarafından da dile getirilen sorunlardandır. Karagöl ve Tarakçı (2019) 2018-2019 eğitim-öğretim yılı Türkçe ders kitaplarını söz varlığı öğretimi açısından inceledikleri araştırmalarında 5, 6, 7 ve 8. sınıfta okutulan 7 kitapta toplamda 96, birbirinden farklı 23 yöntem-teknik kullanıldığını, 13 yöntem-teknığe hiç yer verilmediğini, kitap yazarlarının kişisel tercihlere göre bu yöntem-tekniklere başvurduğunu tespit etmişlerdir. İncelenen kitaplarda bazı yöntem-tekniklerin çok fazla kullanılmasına karşılık bazılarının (%36,11) hiç kullanılmadığı ve söz varlığı öğretimi açısından ders kitaplarında sistematik bir yapının görülmediği vurgulanmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular ışında Türkiye’de eğitim yöneticilerine ve eğitim-öğretim sürecinin planlayıcılarına yapılabilecek öneriler şu şekilde belirlenmiştir:

- Okul öncesi dönemde öğrenim gören öğrencilerle birlikte zorunlu eğitim sürecindeki bütün öğrencilerin yaş ve sınıf seviyelerine göre sahip olduğu söz varlığı unsurları araştırılmalı ve öğrencilerin yaygın olarak bildiği söz varlığı unsurları belirlenmelidir.
- Öğrencilerin yaş ve sınıf seviyelerine göre sahip olduğu söz varlığı unsurları Türkçe ders kitaplarına konulacak metinlerin seçiminde önemli bir ölçüt olarak kullanılmalıdır.
- Ana dili dersleri (Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı) başta olmak üzere özellikle zorunlu öğretim sürecindeki bütün derslerin alan uzmanları tarafından, öğrencilere öğretilecek hedef söz varlığı unsurları belirlenmelidir.

- Ders kitaplarının yazım süreçlerinde daha önceden alan uzmanları tarafından belirlenecek olan hedef söz varlığı unsurlarının öğretime yönelik metin ve etkinlikler seçilmeli veya hazırlanmalıdır.
- İlköğretim sürecinde dört temel dil becerisine, söz varlığı öğretimi açısından da eşit oranda önem verilmeli ve dinleme/izleme becerilerine yönelik metin ve söz varlığı oranları artırılmalıdır. Bu sayede öğrencilerin zengin bir kelime hazinesi ile dil becerilerini sergilemeleri ve işlek hâle getirmeleri mümkün olabilir.
- İlköğretim sürecinde özellikle birinci sınıftan sonraki sınıf seviyelerinde dinleme/izleme metinlerinin sayısı artırılmalı ve farklı metin türlerine ve zengin söz varlığına sahip alanlara yer verilmelidir.
- Öğrencilerin dinleme/izleme becerilerini kullanarak zengin söz varlıklarını zenginleştirmek için Türkçe ders kitaplarındaki metin türü çeşitliliği artırılmalı, kitaplarda öyküleyici metinlerin yanı sıra günlük hayatta karşılaşılan durumlara ve bilimsel araştırmalara yönelik metinlere de yer verilmelidir.

Kaynakça

- Aksan, D. (2015). *Türkçenin Söz Varlığı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2016). *Anlam Bilim Konuları ve Türkçenin Anlam Bilimi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1936). *Bir Dili Öğrenmek İçin En Lüzumlu Kelimeler ve Bu Kelimelerin Belirtme Usulü*. Gaziantep: Gaziantep Halkevi Dil, Edebiyat, Tarih Şubesi Yayınları.
- Aksu, B. T. ve Adalı, E. (2018). *Çağdaş Türkçenin Sıklık Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Akyol, H. (2019). *Atasözleri ve deyimleri barındırması bakımından 7. sınıf Türkçe ders kitaplarının karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Apaydın, N. (2010). *6. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Arslan Kutlu, H. (2006). *MEB ilköğretim 6, 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin söz varlığı açısından değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aslan, T. (2013). *7. sınıf öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarındaki anlamını bilmedikleri kelimelerden hareketle söz varlığını geliştirmelerine yönelik bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aykaç, N. (2017). *Ortaokul öğrencilerinin yazılı üretimlerinde yer alan söz varlığı üzerine bir inceleme (Van ili örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Baş, B. (2006). *1985-2005 Yılları arasında çocuk edebiyatı sahasında yazılmış tahkiyeli metinlerin söz varlığı üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Baş, B. (2010). Söz Varlığı Araştırmalarında Veri Çarpıklığı ve Eğitime Yansımaları. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 115-129.
- Baş, B. ve Karadağ, Ö. (2012). Söz Varlığı Üzerine Yurt Dışında ve Türkiye'de Yapılan Temel Araştırmalar *Millî Eğitim*, 41(193), 81-105.
- Bayburtlu, Y., S. (2019). Ortaokul 6 ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Hazırlıksız Konuşmalarında Bağdaşıklık ve Tutarlılık. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bilgen, N. H. (1992). İlkokul I. II. III. sınıf ders kitaplarının sözel özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(8), 217-224.

- Çıplak, M. (2005). *Uşak merkez ilköğretim 5, 8 ve 11. sınıflarının yazılı kelime hazinesinin belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Afyon.
- Çolakoğlu, B. K. (2021). *Haber bültenlerindeki söz varlığı üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Demir, C. (2016). Türkçe Eğitim-Öğretim Programları ve Kişisel Söz Varlığı. *Millî Eğitim*, 45(210), 141-161.
- Doğan, F. (2016). *Türkçe dersi ortaokul öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin söz varlığı üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Siirt Üniversitesi, Siirt.
- Doğan, Y. (2013). *Dinleme eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dolunay, S. K. (2012). Türkçe ve Dil Bilgisi Öğretiminde Sıklık Çalışmalarının Yeri. *Gazi Türkiyat, Bahar*(10), 81-89.
- Elridge, R. C. (1911). *Six Thousand Common English Words*. Buffalo: The Celement Press.
- Esgin, A. (2016). Yurt Dışında Yapılmış Söz Varlığı Çalışmalarının Yöntemleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Millî Eğitim* 45(210), 55-83.
- Fernald, A. (2010). Getting beyond the "convenience sample" in research on early cognitive development. *The Behavioral and brain sciences*, 33(2-3), 91–92.
doi:<https://doi.org/10.1017/S0140525X10000294>
- Gökçe, B. (2020). Dinleme-Söz Varlığı İlişkisi. In M. N. Kardaş (Ed.), *Dinleme Eğitimi* (s. 91-127). Ankara: Pegem Akademi.
- Göz, İ. (2020). *Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Harit, Ö. (1971). *Samsun ve Ankara İllerinin 6-7 Yaş Çocuklarında Kelime Hazinesi Arastırması*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı
- İnce, H. G. (2006). *Türkçede kelime öğretimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- İpek Eğilmez, N. (2010). *İlköğretim Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığının ilköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarına aktarımı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Kaeding, F. W. (1898). *Haufigkeitswörterbuch der deutlchen sprache*: Steglitz bei Berlin.
- Karadağ, Ö. (2005). *İlköğretim I. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Karadağ, Ö. (2018). Dil Eğitimi Araştırmaları İçin Bir Değişken Önerisi: Kelime Hazinesi Katsayısı . *Ana Dili Eğitimi Dergisi* , 6 (2) , 532-537. DOI: 10.16916/aded.372078.

- Karadağ, Ö. (2019). *Kelime Öğretimi* (1. Baskı ed.). İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Karagöl, E. ve Tarakçı, R. (2019). Söz varlığı öğretimi açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Millî Eğitim Dergisi*, 48(222), 149-171.
- Karatay, H. (2007). Kelime Öğretimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 141-153.
- Kargın, F. (2019). 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı öğeleri üzerine bir inceleme. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Keklik, S. (2010). Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının Atasözleri ve Özdeyişler Açısından İncelenmesi. *Türkçe Öğretiminde Güncel Tartışmalar* içinde (s. 95- 113). Ankara: Ankara Üniversitesi TÖMER Yayınları.
- Kettunen, K. (2014). Can Type-Token Ratio be Used to Show Morphological Complexity of Languages. *Journal of Quantitative Linguistics*, 21(3), 223-245. doi:10.1080/09296174.2014.911506
- Kurudayıoğlu, M. (2005). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin kelime hazinesi üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kurudayıoğlu, M. ve Soysal, T. (2016a). Cumhuriyet Dönemi İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programlarının Söz Varlığının Geliştirilmesi Açısından İncelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(4), 559-598.
- Kurudayıoğlu, M. ve Soysal, T. (2016b). Cumhuriyet Dönemi Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programlarının Söz Varlığının Geliştirilmesi Açısından İncelenmesi. *Millî Eğitim*, 45(210), 115-140.
- Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, 31628 C.F.R. (2021).
- Merriam, S. B. (2013). *Qualitative Research "Nitel Araştırma"* (S. Turan, Trans.). Ankara: Nobel Kitap.
- Ölker, G. (2011). *Yazılı türkçenin kelime sıklığı sözlüğü (1945-1950 arası)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Öz, G. (2012). *İlköğretim sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı bakımından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Özön, M. N. (1954). Kelime Hazinesi. *İlköğretim*, XIX(370), 5-7.
- Özön, M. N. (1962). Kelime Hazinesinin Geliştirilmesi. *İlköğretim*, XXVIII(506), 18-19.
- Pierce, J. (1960). *Türkçe Kelime Sayımı (A Frequency Count of Turkish Words)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı
- Pilav, S. (2008). *Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin söz varlığı üzerine bir araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Richards, B. (1987). Type/Token Ratios: What do they really tell us? *Journal of Child Language*, 14(2), 201-209. doi:10.1017/S0305000900012885
- Saussure, F. (1959). *Course in General Linguistics* (W. Baskin, Trans.). New York: Philosophical Library.
- Suskind, D. (2020). *Otuz Milyon Kelime* (B. S. Esra Eret, Trans. 12. Baskı ed.). Ankara: Buzdağı Yayınevi.
- Tağa, T. (2016). Kelime Öğretiminde Hedef Kelimelerin Belirlenmesi *Millî Eğitim*, 45(210), 163-177.
- Temur, T. (2006). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin yazı dilindeki kelime hazinelerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Ankara.
- Thorndike, E. L. (1921). *The Teacher's Word Book*. New York: Teachers College.
- Tolğay, N. (2011). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metinlerdeki kelimelerin çeşitliliği bakımından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Turan Siviş, B. (2019). *İlkokul 1-4. Sınıflarda okutulan Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin belirlenen ölçütlere göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Turhan, H. (2010). *8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin söz varlığı açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Uluçay, M. (2016). *Etkinlik temelli kelime öğretiminin ortaokul öğrencilerinin söz varlığını geliştirme sürecine etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Uludağ, Ç. (2010). *7. sınıf Türkçe ders kitaplarının söz varlığı açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Uslu, K. (2010). *MEB 9. sınıf Türk edebiyatı ders kitabındaki metinlerin söz varlığı açısından değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Uyar, Ö. B. (2012). *8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki bilgilendirici metinlerin öğrencilerin söz varlığına katkısı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Uzun, M. (2019). *5. sınıf Türkçe ders kitabının atasözleri ve deyimleri barındırması bakımından incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.

- Ünsal, H. (2005). *İlköğretim 5. ve 8. sınıflar ile ortaöğretim 11. sınıfların sözlü anlatımdaki kelime hazineleri/Afyon merkez örneği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon. (188146)
- Weisleder, A. ve Fernald, A. (2013). Talking to Children Matters: Early Language Experience Strengthens Processing and Builds Vocabulary *Psychological Science.* , 24(11), 2143-2152. doi:doi:10.1177/0956797613488145
- Yalçın, S. K. (2005). *İlköğretim 1. ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki söz varlığı unsurlarının eğitsel açıdan değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.
- Yıldırım Bilgen, D. (2017). *1970-2015 yılları arasında yayımlanan çocuk şiir kitaplarındaki söz varlığı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yıldız, N. (2008). *Muğla ili ilköğretim okullarının 1, 2, 3, 4, 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan kelimeve kelime gruplarının davranış değişikliği oluşturulmasına yönelik katkıları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Yılmaz, T. ve Doğan, Y. (2014). 7. Sınıf Öğrencilerinin Anlamını Bilmedikleri Kelimeler ve Türkçe Ders Kitaplarındaki Kelime Çalışmaları Bağlamında Kelime Öğretimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25), 279-295.

Extended Abstract

Vocabulary studies can enable situation analysis of certain periods of a language or written texts. Vocabulary problems in primary and secondary school textbooks, especially Turkish lessons, require studies to reveal all the details of vocabulary belonging to primary school students and textbooks. It is known that it is more difficult to determine the vocabulary of the texts that are not included in the written text but appeal to the listening/watching skills of the students, compared to the written texts. In this context, researching and examining the vocabulary elements in listening/watching texts can provide various clues to the education administrators and planners for the plans prepared for the primary education process. In this research, it is aimed to determine the vocabulary status and elements of listening/watching texts processed in the primary education process according to grade levels comparatively. Under this main purpose, answers to the following sub-problems were sought:

1. What is the distribution of the total vocabulary ratio and different vocabulary elements in the primary education Turkish lesson listening/watching texts according to grade levels?
2. What are the ratios of different vocabulary elements in listening/watching texts of primary education Turkish lessons to text integrity?
3. What is the distribution of word diversity in listening/watching texts in primary education Turkish lesson according to grade levels?
4. In primary education Turkish lesson listening/watching texts; How are the vocabulary elements such as proverbs, idioms, reduplications, formulaic words, proper nouns, separately written compound words and numerical expressions distributed according to grade levels?

Method

This research was conducted in a multi-case pattern intertwined with the qualitative research method. Vocabulary elements of all listening/watching texts processed from the first grade to the eighth grade in primary school were analyzed through document analysis, and the data obtained were evaluated with content analysis. Although more than one book was published in some courses, a book from each grade level was included in the research in order to compare the data to be obtained within the scope of the research according to grade levels. 76 listening/watching texts taught in Turkish lessons in the primary education period of the 2018-2019 academic year (1-8th grades) constituted the research object of the research. A general text pool was created by translating the listening/watching texts (sound recording, video, etc.) in Turkish lessons. In the analysis of the data in the text pool, TS Corpus corpus program and Turkish Data Depository (Turkish Language Repository) software were used. In order to classify and compare the data,

each text and class level were labeled separately and included in the text pool. At the end of the research, three different data sets were created: text vocabulary pool, class vocabulary pool and general vocabulary pool. The ratios of unique vocabulary elements were determined separately in these different pools.

Result and Discussion

As a result of the research, it has been understood that there has not been a gradual increase in the vocabulary elements of the listening/watching texts processed during the primary school Turkish lessons of the 2018-2019 academic year, according to the grade levels. As a result of the research, a total of 30,778 vocabulary elements, 5,622 of which are different from each other, were determined in the listening/watching texts taught in the Turkish lessons of the primary education period (1-8th grade). Basic words constitute 85.79% (26,403) of all vocabulary elements. Apart from basic words, 1404 special names (452 unique), 1327 separately typed compound words (677 unique), 750 idioms (471 unique), 479 numeric expressions (148 unique), 229 reduplications (150 unique), 182 phrases (86 unique) and 4 proverbs (3 unique) were determined as other vocabulary elements. Total and unique vocabulary in the first years of primary and secondary school (grades 1 and 5) decreased markedly at later grade levels (grades 2, 3, 5, and 6). This finding showed that there was no planning in vocabulary teaching in general. It was noted as a remarkable finding that proverbs were not included in the majority of the 76 listening/watching texts (73 texts) examined. Although the first and eighth grades can be considered rich compared to other classes in terms of total vocabulary, these classes lag behind other classes in terms of vocabulary diversity. Considering the mental development of the student, it is expected that the vocabulary diversity will reach the highest rate, especially at the 8th grade level, while the vocabulary diversity in the 8th grade listening/watching texts was relatively weak compared to the other grade levels. Although the second grade level has the lowest rates in terms of total and unique word vocabulary, it has been determined as the richest grade level in terms of vocabulary diversity.

ETİK BEYAN: “İLKÖĞRETİM TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ DİNLEME/İZLEME METİNLERİNİN SÖZ VARLIĞI BAKIMINDAN İNCELENMESİ” başlıklı çalışma döküman analizi bir makale olduğu için etik kurul raporuna gereksinim duyulmamıştır. Çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuştur. Karşılaşılacak tüm etik ihlallerde “Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yayın Kurulunun” hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazarlara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim.